

EX LIBRIS
FR. SPILKA.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

Z hor.

BÁSNĚ

RUDOLFA POKORNÉHO.

V PRAZE. NÁKLADEM SPISOVATELOVÝM. 1881.

Tiskem dra. Edv. Grégra v Praze 1881.

MILÉMU PŘÍTELI A DRUHU

KARLU KREJČÍKOVI

VĚNUJE

R. F.

I.

Tu rozpadnou se květů víčka,
les poklady své zotvírá,
a stříbrotkanou mlhou říčka
se blýská hned i zastírá.
A jaký pěje ptactvo choral!
Hle na kolena padl horal,
a píseň na rtech — umírá.

Já v troskách stojím na hradisku,
a do srdce mi kouzla jdou:
o tuším již a vidím v blízku
tu nejkrásnější píseň svou . . .
V ní východ slunce hory slavil,
v ní horský duch svou vesnu ztrávil
a lidu byla modlitbou . . .

Osvobozená princezna.

Jen dotkl se jinochův proutek
zas princezny v zakletém hradě,
a vytřpytly zorky dvě z poutek
i ňadro se zachvělo mladě,
rty zovroubil úsměvek libý:
„Zda princezna ručku mně slíbí?“

A na nožky princezna skočí
a k hochovi hlavěnku tulí,
slz pramének září jí z očí:
„Jsem ve tvoji, ve tvoji vůli!“
Což v trosky se bajný hrad boří,
a na rumech divy se tvoří!

Tu zeleň hle s úbělí květů,
tu stříbrné ptactva slyš zvonky!
Kde strom či keř, ptačích pln retů,
kde srdečko, přetrhá sponky . . .
Jen roztála pokrývka ledná,
již všady tě ústa zvou medná!

Co jásotu, radostí, plesů!
Tam bystřina v olšině suslí,
tam pohádky šumných zní lesů,
tam písničky vzdychají z huslí,
tam čápů tlum na střechy padá,
hoj, zdráva buď, rodinko mladá!

Teď snoubenci k sobě se tulí,
a celý svět dary jim nosí:
„Tak buďte sví po boží vůli!“
A vypili kalíšek rosy.
I s prsou mých zimná tíž padá:
„Hoj, zdráva buď, vesno má, mladá!“

Skon Mořenin.

Z hor, Mořeno, z hor!
už ledy sluněčko drtí,
zpět ptáčat je sbor:
hej, rychle připrav se k smrti.!
A Mořenu chytli —
což v strakaté kytli
se divoška vrtí!

Však řádila dosť!
Tu jala matičce dítě,
ha nezvaný hosť!
Tu matku odvlekla lítě
i na faru došla:
a bodej si pošla! —
Jen, děvčata, hbitě!

A děvčátek dav
už sinou Mořenu nese:
nechť každý je zdráv
a čerstvý jako pták v lese!
Hle za vískou na lůž
ji hodily v kaluž:
jak hněvem se třese!

Hned pan otec zmlád,
zas klepot veselý v mlýně.
I poskočil rád,
kdo snům dřív oddal se líně!
I na faře jaro:
o nebohá faro!
kde tvá hospodyně!

A pod lipou ves
se celá při dudách točí:
hoj, rychtáři, dnes
vám prchlo rychtářství z očí . . .
Což Mořena v louži!
Ať laje či touží:
již k vám nedoskočí!

NA KVĚTNOU NEDĚLI.

Zas Květná neděle! Jdu do polí,
a za mnou z vísky zvonek hlaholí.

Šat jarní oblekla již krajinka:
ach, krásna je, jak z mládí zpomínka!

A hory, novou zeleň na skráni,
jsou jako lásky prvé usmání!

A vody — vlny volné, přeskvostné —
jsou jako dívčí slzy radostné.

A pučky, zvedající hlavěnky,
jsou země čarokrásné myšlenky!

O až je všecky luzně rozvije! —
Slyš! z kostelíka zní teď pašije . . .

A schvácen divným citem hledím kol,
jak poklad otevírá vrch i dol.

A zmámen silou kouzel tajemnou
zřím: plápolavý poklad přede mnou!

O nedotkne se dlaň ho; mně-li přán,
své srdce otevru mu dokořán.

I pojalo mé srdce prvý květ, —
a novou písní zachvěl se mi ret.

JARNÍ IDYLA.

Už Helička točí děvčaty:
oj, smavé jaro tu!
A drobounká líčka poupaty
se budí k životu.
A večer u plotu!
Tam panenka hledí z okénka,
rty růžové, sladká myšlénka . . .

Což junošík skočí přes plůtek,
jak srdce rozkvítá!
A obejme štíhlý živůtek
i líbá do syta . . .
A zář kol rozlitá,
tluk slavíka srdce proniká:
o pozdě dnes dívka zamyká!

Jen okénko zamkla, ale duch
i v spánku svoboden:
čím zjásal se dívce, ví jen bůh,
tvor toho nehoden!
Vím, sen tvůj lahoden!
Sni poupětem, nežli rozkvětem
se rozloučíš v srdci s dítětem!

JEZERO SNÍ . . .

Stříbrný závoj nad jezerem
objímá vlny pološerem —
hladina šperky opět se zdobí:
Luna jí s čela blýská v ty doby,
hvězdy jí v třpytu tisícerém
na měkkých ňadrách se drobí.

Jezero sní — a zvolna vlny
větérek vzdouvá tajůplný,
ptáčatům v hnízdě zavírá víčka,
s rákosím šepce, v leknínu hýčká
půvabně zákvět nesčíslný,
v spanilá líbá ho líčka.

Jezero sní — o sladký spánku,
tichounký, plný zlatých článků!
Jezero sní, jak srdce mé v hrudi —
překrásný sen je těší i trudí,
nežli se opět za červánků
zlehounka k životu zbudí.

V BOUŘI.

Těžkým vzduchem větry letí v sporu —
okamžik, a mraky horou v horu
srazily se v siném záblesku,
tratícím se náhle po obzoru,
rvoucím výkřik horám, nebesku . . .
Ku předu! Jak svítíš dnes mi z mraků,
horský dravý ptáku ohniváku,
k malé chýži v boru na stezku!

Avšak ne! Chci zůstat. Z pod skaliska
hleděť chci, jak ze křídel ti blýská,
slyšeť chci, jak z prsou hlas ti zní.
Strašná moci! Hle tam v dáli víska,

jak se choulí před tvou nepřízní,
jak se halí v oblak šedomračný
před tvým zrakem, ptáku krvelačný,
po žertvě kdy šílen zažízní!

Hrozná sílo! Sílo bohorovná,
děsná, krutá, ale přečarovná;
nepokořen stojím před tebou.
A v mé duši touha nevýslovná
objímá se s němou velebou . . .
Miluji tě, družko mého žití,
nelekám se tvého hromobití
a sám žasnu, bouře, nad sebou.

Kdež ten jinoch, plný snův a bájí
o ztraceném srdce svého ráji,
snivá tvář a roztoužený hled?
Kde se jeho sladká píseň tají:
„Pozdě! Nikdy více! Naposled! —?“
Dorost v muže — zlomil pouta zlatá
a teď, bouře, s tebou světem chvátá,
volnosť v prsou — čarný amulet!

Jen mu, družko, poskytni své síly,
aby zatkl prapor do mohyly,

zlatou surmou bratrům zahrál svým:
probudí se v prsou lev mu bílý,
zapěje jim hlasem hromovým,
prolomí jim tvrdé prsou hráze,
že své paže zvednou ku přísaze —
a pak běda vrahům vrahovým!

Tichne bouře — v dálce mračno mešká — —
Zvolna z mlhy vystupuje Sněžka
víc a více v rozjasněnou výš —
a má duše probírá se ztěžka:
ticho kolem, lehký vzduch zas již,
bor si oddech, sprostěn opět hrůzy,
a pták volně zapěl ze haluzí —
srdce moje, ty mu rozumíš!

NA PRAHU . . .

O vy, moje hory,
smutny jste a němy,
holé hlavy ovily vám
chmury perutěmi.
Jen ty vaše skály
jakoby se ptaly:
„Proč jsme kolem stály,
vrah kdy v zemi!“

Ha, co, tvrdé skály,
vázalo vám údy,
když král s mnichem vybíjeli
chotařík náš chudý?
Chatám žehli střechy:
když ty milé Čechy,

bědny, bez útěchy,
mřely všudy?

Co vás opojilo,
co věznilo v klidu,
když Řím drahé hlavy srážel
nejlepšímu lidu?
A když tyran stuhlý
chrámy měnil v uhlí,
v zem sil jen ty truhly
a tu bídu!?

Chtějte jen, vy hory,
a sokolím letem
sláva naše zpět se vrátí,
zaburácí světem.
Bděte, šedé hory:
oj, už úsměv zory
nad vašimi sbory
kyne dětem!

Má zas naše síla
ocelové šaty;
v žilách oheň rozproudil se,
ruce drží mlaty.

Hlavu opět noří
ve slunečnou zoři
a do žuly boří
tvrdé paty!

Až ta naše síla
rozpoutá se k boji,
nikdo víc jí neporobí,
nikdo neodzbrojí!
A kdo ještě klečí,
vstanou s hrdou řečí:
„Bývali jsme něčí,
buďme svoji!“

Sen ve troskách.

V hrad starý dovedly mne oči —
čněl troskou z pevných skal,
se zdí se chvěly šumné sosny,
dvůr mechem zarůstal.

I sedl jsem na zbytek sloupu,
byl z večeřadla snad,
a přiletěla ke mně duma —
jak proměnil se hrad!

Zas pyšně hledí bašta k nebi,
a z trosek hrad je cel,
síň rytířská se plní hosty,
šat knížní nad úběl.

A na hradě jsou divné zvěsti —
hoj, páni hněv a vzdech;
jat zrádně kněžstvem svatý mistr
zhas právě v plamenech . . .

Hoj, na hradě jsou divné hody:
zvuk mečů proběh síň,
vstal hostitel a mečem mávl:
„Král věrolomce zhyň!“

„Zhyň!“ opětují davem páni
a tasí břitkou zbroj — —
A hostitel zas mečem mávl:
„Nuž, Římu na odboj!“

Zní meče opět ku přísaze,
a paní tlumí vzdech.
„Za pošlapanou králem pravdu,
za mistra v plamenech!“

I vyskočil jsem libě zpružen
a po meči též sáh,
a v tom zmizela síň mně stará,
hrad zas jen v ssutinách!

A místo meče na mé pleci
jen lesní visí roh —
o hrady našich bohatýrů,
kéž bych vás zkřísiť moh! . . .

Ranní píseň matčina.

Napni uško,
moje duško,
slyš!
Červáneček s hory
hledí do komory
již:
a ty spíš?

Kvítkův očka
z podobočka!
slyš!
Drobné perly včelka
sbírá na křídélka
již:
a ty spíš?

Srpy, kosy
poza rosy
slyš!
Z bílých květů lípy
sladká vůně kypí
již:
a ty spíš?

Za chaloupkou
lesní hloubkou
slyš!
potůček jak zurčí
myšlenečku tvůrčí
již:
a ty spíš?

Vstaň, mé dítě:
pozdraví tě,
slyš!
Napni bílé ručky,
pojď mi do náručky
již!
Dítě, blíž!

MATČINO JITRO.

Hoj, ranní červánku,
což budíš ze spánku
svět líbezně;
jde slunce: „Junák jsem
a obejmout chci zem
zas vítězně!“

O v chvíli té, když bůh tak zemi blízký,
má duše spěchá do pohorské vísky
a v nízké chaloupce se utají.
Když prvým svitem slunce zemi líbá,
tam v jizbě matka k dítěti se shýbá,
a rtové sladkou touhou šeptají:

„Spíš, andílku, v zlatém spánku,
líčka kvetou do červánku,
s malinových tobě rtíků
roj se směje andělíků.

Spíš, můj zlatý, malý smíšku,
jako muška ve kalíšku —
až sluněčko povyskočí,
dvé ti jisker svitne z očí.

Dvé ti perel z očí skane,
dvé růžiček v líčkách zplane —
a na rtících píseň sama,
zapláčeš si: mama, mama!“ —

A slunce kráčí po růžích a zlatě,
hle zvědavě již k vísce hledí, k chatě
a dítko na kolébce zulíbá . . .
I zkájí matka oko v jeho líčku,
a pohnou-li se víčka andělíčku,
hned sladce zpívá, zlehka kolíbá.

Však náhle děcku mizí úsměv z důlků,
sen smavý prchá rtíků ze útulků,

a ručky do podušky klesají . . .
A matka zří — o pohled němý, dlouhý!
strach, úžas, naděj a nesmírnosť touhy
v tom jednom pohledu se střídají.

Však nežli bázeň jistoty se dočká,
zlehýnka dítku rozevrou se očka,
a líčka novým žitím zahoří.
Což šťastná máti k srdci dítě tlačí!
O nechať věštec božstva tvořiť stačí,
co v srdci tom plá, nikdy nestvoří! . . .

Hoj, ranní červánku,
což budíš ze spánku
svět líbezně;
jde slunce: „Junák jsem
a obejmouť chci zem
zas vítězně!“

PÁN BŮH NA HORÁCH.

Jpřišel kdys dědoušek na hory,
vlas bílý, těžký dech!
„Už, lidičky, nohy mi klesají —
ach, prosím o nocleh!“

Což hospodář z ruky mu béře hůl,
jej za stůl uvádí:
„Co pán bůh nám v dobrotě nadělil,
nedáme neradi!“

Což paňmáma z obuvi pomahá,
na přání nečeká:
„Dřív, staroušku, nohy ti umyju —
jdeš věru z daleka?“

A staroušek diví se horalům,
zajíká ve slovích:
„Ba mnoho jsem na světě lidí zhléd,
však nikde takových!“ . . .

A staroušek chvěje se pohnutím,
ni slzám nebrání:
„Kdo sázel vás, duše mé, na hory,
ten v nich vás ochrání!“

I tiskne jim ruce a domlouvá
a nutí do řeči:
„Nu, lidičky, nyní mně povězte
své přání největší.“

A pantáta přemýšlí, vymýšlí,
nic se již nezdráhá:
„Ach, kéž mi tak letošní ovísek
až po pás dosáhá . . .“

A staroušek vlídně se usmívá
i kývá šedinou — —
Teď paňmáma nutí se vyjevit
svou žádosť jedinou:

„Hle před oknem jabloň, už stara je,
vždyť sázel ji můj děd —
mráz uhodil, a má jabloňka
snad kvetla naposled!“

A staroušek náhle se zamyslil:
„Tak málo třeba vám!
A já jsem to štěstí maličké
nepřibil ku horám! . . .“

Pod jabloní.

Znoj se mi již s čela roní:
oj, což sladko pod jabloní!
Znaven pad jsem v suchou trávu,
listí sprchlo na mou hlavu.

Ne, ne listí: čarní snové
v nivy letli piniové,
k pomerančovému jihu
zanesli mne v okamihu.

Jakou zřel jsem, bože, krásu!
Vůní opit ananasů
bloudil jsem a v sadě oliv
byl bych líbal kohokoliv.

A v té kráse jako králka
vládla smavě Provensálka:
líčka záře, úsměv oči,
a květ mandlí ve vrkoči!

Jak mne zhlédla, ručkou kývla —
oj, má tužba poobživla,
leč v tom srdce bodlo hoře,
a již letlo poza moře!

Což mým rtům těch retů mana!
Jinde láska severana:
chotařík můj horský, holý
nad vše jižní aureoly.

Čarný ráj tu, však jen vězní!
Veselé tu písně nezní —
lepší naše drobné chaty
pod Šumavou, pod Karpaty.

Kde jsi, drahá dědinko má,
se zpěvnýma víly rtoma! . . .
Touha se mi na rty sklání,
a sen prchá s mojich skrání.

Ha, co mým se jeví očím!
Zajásám a z trávy skočím:
moje hory! Zpěv z nich zvoní!
A já slzím pod jabloní . . .

V LETNÍ NOCI.

Nespím, sním jen v noci letní!
Pod oknem mým snové květní:
sny mně šumí vonné sosny
i ten deštík zlatonosný.

Sny mně šplouná ručej rychlý
i větříček pozatichlý —
oj, teď skočil po kapradí
a již libě skráň mi chladí.

Pak se vrací na jezero,
vzruší drobných vlnek stero,
a když perly k břehům snosí,
ztratí se jim do rákosí.

Opět klidna zem, a horem
hvězdy pučí nad obzorem;
a ta luna v jeho klíně,
jako loďka na hladině!

Kolébá se jako v spánku,
až se hrouží do beránků:
oj, ty horem nad zem spící
nesou se jak andělíci!

Čarokrásná letní noci,
kterak tvoje pouta zmoci!?
Rád jsem robem tvým, o paní,
a tvůj skon — mé umírání!

Ty když přijdeš, svým jsem zase,
svým jsem, srdce rozjásá se;
robem tvým jsem — volným cele,
jako ta smrť spasitele.

A ty, drahá, o jeseni,
až se moje bědy změní,
a já s tebou spojen budu,
jediná mi zrosíš půdu! . . .

Nepoznal jsem v žití klidu —
záhy kříž jsem chopil lidu:
na tom smutném kříži, bratí,
dopřejte mi — umírati! . . .

Obžinky.

Hoj, šafáři vyšňořený,
brado hladká:
pěkně sluší na pokos ti
poděbradka!
A červená vesta!
Mluv, kam tvoje cesta?
Věru jsi dnes, šafáři náš,
jako z města!

Ba jsi ty dnes na půl oko,
ucho z půlky;
čekáš z polí požehnání
do stodůlky?
Hej, už táhnou ženci
se klasnými věnci,

a děvčátka jedna kytka
za mládenci!

A což pějí, dovádějí,
zvoní srpy!
Kloboučky hle samé klasy,
kosy — chrpy!
Ďas vjel v tvoji chasu:
žertů — kolik klasů — —
Hleď, už dívky odpínají
věnce s pasů . . .

Děkuje se šafář starý:
„Za ty vínky
uviju vám pěkné kolo
na obžinky;
k němu přidám hody:
červeňoučké vody —
koláčů víc nenajdete
u vojvody!“

Potom kyne, a dudáček
dudať počne —
na tom světě neviděl jsi
také skočné!

Oj, ta naše chasa!
Jaká je to krása,
točíli se do kolečka,
zpívá, jásá!

Všecka láska, co jí v světě,
hochům v očích:
hle jak přibity jsou dívkám
na vrkočích,
na červeném líčku — —
„Heja, andělíčku!“
mrká šafář potutelný
o hubičku.

Ej, tu kdosi — po všem veta! —
Starý, jářku,
obrať se ty o hubičku
na šafářku!
Však už kolem chodí —
šafář hlavou hodí:
„No, což stará? — dupáček ti
neuškodí!?“ —

Krajánek.

Už je náš krajánek starý,
už je tady:
hbitě, chaso, ze mlejnice
dohromady!
Krajánek náš
chodí mnoho:
a kdo ho chce poslouchati,
vyzví toho!

Krajánek náš neublíží,
jak jen moci!
O červené vodě poví
panu otci;
panímámě,
že je mladá,

polovičku let jí sleví
a pak hádá!

Potutelným dívkám z mlýna —
toho smíchu! —
vypravuje potichounku
o ženichu:
oči trnky,
a což v tváři!
Každá rdí se jako vínko
na oltáři.

Chase začne o muzice
kdesi kdysi,
a vždy jenom svatou pravdu —
zapráší si!
Slovíčka mu
z úst jen skáčou,
povídá-li, že zas viděl
čerta s Káčou.

I těm dětem krajánek náš
něco schoval:
s raráškem jak kousek nebe
procestoval.

Och, tam krásně!
Každé touží —
škoda, že to náš krajánek
neprodlouží!

Přeskočí on — stará Lída
prý se lekla! —
ze samého nebe náhle
v říši pekla.
O tam pláče,
hluku, vzlyku:
strojili tam čerti bábu
na kotlíku.

Ej, co poví krajánek náš,
všecko vkusné;
mluví jako náš pan páter,
nežli usne,
nežli hlava
k ňadrům padne — —
A sen jeho nikdo v světě
neuhadne!

Mrtvý houslař.

Umřel starý houslař, smutno v chudé chatě:
„Těžko zapomenouť, tatíčku náš, na tě!“

Zajíká se starší, vzlyká dítě mladší:
„Och, kde na světě kdo tatíčka měl radši?“

Rozplývá se v slzách, a slyš! synek třetí:
„Hněváš se, tatíčku, na své milé děti?

Spíš už večer druhý, studené máš dlaně —
tatíčku, tatíčku, udobři se na ně!“

A hle! jak se luna do komory chýlí,
zdá se, jak by ožil obličej mu bílý.

Jakoby se rety němá chvěla slova:
„Plačte, moje děti, vzpomínejte znova!

Nežli luna bílá opět k vám se vrátí,
sirobou vám budou srdce usedati,

hořem rty se chvěti — ach, mé drahé děti!
Však co že si počne robátko mé třetí?

Och, což otci líto pisklátek vás malých:
s mateřským už mlékem vypila jste kalich,

kalich plný krve, žití plné bědy —
tak se loučí s vámi tatík naposledy!“ . . .

Zašla luna v mraky, smutno v chýži chudé,
smutněji však ještě zejtra dětem bude!

Zlatá hodinka.

Hej, ta naše posvícenská
zlatá hodinka:
farář, kantor, sedlák, podruh —
jedna rodinka!
Hospodáři, čeládka,
všecko jako pohádka,
a kde mladé srdce, pučí
růže z poupátka.

Hrajte, hrajte, muzikanti,
dobrý bude zisk:
pan otec mrk na paňmámu,
dupnul si a výsk —

paňmáma se zapýří — —
„Ej, chléb kouká vikýři:
nic to! — selko, do kolečka
k svému — rytíři!“

A již chvátí panímámu,
vznáší ji jak ptáčka,
napřed žene, vrtí, houpá —
ach, ta rejdovačka!

Dupe, tleská, hvízdá, juchá,
z kola honí chasu;
hned má selku kolem hrdla,
a hned kolem pasu.

Pod ruku jí podskakuje,
na podpatku točí,
a ráj mládí ztraceného
oběma zří z očí . . .

Ej, ta naše posvícenská
zlatá hodinka:
farář, kantor, sedlák, podruh —
jedna rodinka!

Kde kdo, děvče k sobě má,
vínko hoří oběma —
líbejte se, švarné děti! —
mou — ta s pentlema . . .

Diblík z hor.

Přišla zima bělоučká,
počnou dlouhé svátky:
v teplých jizbách veselo
vrčí kolovrátky.
A děvčata zpěv a smích,
hoši úskok na očích, —
starosť — paní matky.

Což se točí přesličky!
Nejlíp však ta jedna:
po ní touží nejedna
duše pro ni bědna.
Och, jen úsměv a jen spor
je ten pěkný diblík z hor,
ale duška ledna.

Promluví-li, zvonkem hlas,
zvedne-li však oči,
zmámí hochy hvězdkama,
jež má v podobočí.
Tak jim v údech teploučko,
tak jim v srdci lehoučko —
hlavy se jim točí!

Ale diblík jako led;
mlčí, nedbá hochů —
nejeden už jinošík
pobled od vrtochů,
hlavu svěsil, chodí chor, —
ej, ty smavý šotku z hor,
usměj se naň trochu!

Škoda, hoši, škoda vás! —
Večer jen a skrytě
k diblíku smí jiný kdos,
z chýžky na úsvitě . . .
Není hoch to, zpomínka
šavlenkou jí zacinká:
„Upokoj se, dítě!

Buď mi věrno do roka,
až se jeseň vrátí,
koník zaržá před chýžkou,
hoch tě v náruč schvátí,
s očí slzy vylíbá,
srdečko ti zkolíbá
a pak — —“ Co se zdá ti!? . . .

TKADLEC.

Sedí za stavem — bled, ruka tuha,
choré tělo mráz má za soudruha;
okem zpomínka mu zírá těžká
tam, kde sněhem skráň ovíjí Sněžka.

Sedí za stavem — bled, hlavu chýlí,
v které vykvetají snové milí;
ale rázem uvadají v lebce,
ozve-li se nářek na kolébce.

Slyš! jak spěchá těšiť choré dítě:
„Neplač, trp jen, pán bůh uvidí tě,
vždyť už dávno nechal bez rozkoše,
bez pohledu — svoje Krkonoše!“

Dítě zmlklo — navrátil se k stavu,
opřel dlaní opět šedou hlavu,
tichý povzdech dusil na rtech ztěžka —
a zřel zas, kde v sněhu dumá Sněžka.

„Drahá, drahá! Odešla mi s jarem,
sotva zjásala se prvním darem,
sotva dítko vložila mi v paže:
‚Viď, že máš je rád? — ach, umru snáže!‘

Objal jsem ji s pláčem naposledy —
zapomněla všecky žití bědy,
zašeptala s něhou, jí jen vlastní:
‚Bývali jsme šťastni spolu, šťastni!‘ . . .

A pak zhasla — — Po čase mi mnohém
ještě srdce kvílí: ‚drahá, s bohem!‘
Bída nespí — zas doráží lítě:
‚Dej sem, ty máš ještě dítě!‘ — Dítě!“

A slyš děcka pláč! Vstal, kolébá je:
„Záhy tebe zlíbá úsměv máje —
trp jen! zajde zlý již zimní spánek,
srdečko se dočká radovánek.“

Zdřímlo dítě — sedl znova k stavu,
opřel dlaní sněhem zkvetlou hlavu,
tichý povzdech dusil na rtech ztěžka —
a zřel zas, kde s mračny mluví Sněžka.

„Člověk! — sije zlato práce ryzí!
Sil jsem též — a kdo že za mne sklízí?
Pracoval jsem do krve a potu,
abych zachoval je při životu!

Člověk! — otrok choroby a hladu,
s bohem chce se dělit o moc, vládu,
ale o mamon — ha, kdež je s plánem! —
neumí se rozděliti — s pánem!

Kletba, kletba člověčenstvo tíží —
volnosť chce a kuje stero mříží,
a tak její zora snad se vznítí,
až mu bude málo do vyžití!“ . . .

A vstal zas a kráčí ku kolébce:
líčka dítku sníh ošuměl hebce,
rtíky stuhly . . . Zrak se kalí tkalci:
„Tak bůh shledl opět — ku zoufalci!“ . . .

Hrobník.

Hřbitůvek prostý na horách,
shrbené všady kříže,
jediný černý neshrben:
„Hrobníku, pojďme blíže!
Vezmi tu, staroušku, za kliku,
otevři zvědavcům z měst;
povídej, povídej, hrobníku,
kdože tu pochován jest?“

„„Kdože by, páni, kdo by měl
pod květy také lůže:
upadlá hvězda v předvečer,
na jaře zvadlá růže,
housličky rozpuklé ve vzlyku,
zbloudilá bludička z cest — —““

„Povídej, povídej, hrobníku,
staroušku, kdože to jest?“

„„Ptáče to, páni, střelené
ve hnízda rodném domku;
javořík náhle zlomený,
— přeškoda mého stromku! —
srdce, jež vyrvala tatíku
ze prsou otrocká pěst — —““
„Povídej, povídej, hrobníku,
staroušku, jak že to jest?“

„„Přilétlo ptáče bez dechu,
přilétlo v prachu, krvi:
‚Z barikád zrostl, tatíčku,
svobody kvítek prvý —
Vojtěch váš při něm byl ve mžiku,
pečoval, aby moh kvést — —‘
„Povídej, povídej, hrobníku,
staroušku, cože ti jest?“

‚Darmo jsme prachu v oblaka
skrývali kvítek sličný:
kořínky přece poderval
příboj vln ustavičný.

Vrhli se na kvítek v povyku,
stráž jeho vraždili v trest — —'
„Povídej, povídej, hrobníku,
staroušku, cože ti jest?"

,Hladoví vlci poroby
v patách mi cení zuby —'
„„Neboj se, já tě, dítě mé,
zachráním od záhuby!
Dobře si počínals, orlíku,
činy tvé horalů čest — —"'
„Povídej, povídej, hrobníku,
staroušku, cože ti jest?"

„„Dopadly rány na bránu:
,Otevřte, jsme tu vzkazem,
místa že ještě pro vás dva
máme dosť pod provazem!' —
Hoho! nech, hyeno, pokřiku,
k pánům si dones tu zvěst! —""
„Povídej, povídej, hrobníku,
staroušku, jakže to jest?"

„„Skočili mžikem s komoňů,
dobyta těžká brána — —

‚Sami jste sobě odemkli,
otroci, do satana!‘
Strhli jsme pušky: Sem, k tatíku!
Vojtěše, umíš zbraň nést — —““
„Povídej, povídej, hrobníku —
staroušku, jakže to jest?“

„„Zahromžil výstřel nerovný,
z pušek tu, z pistol tamo;
vzúpěli dva hned na zemi,
s námi však nebe samo.
Šarvátka byla již v zániku,
v tom tu zas jezdců zříť šest — —““
„Povídej, povídej, hrobníku —
staroušku, jak že to jest?“

„„Nedlouho jsme se bránili:
Vojtěcha skláła kule —
padl jsem k jeho mrtvole
bez mysli, slova, vůle.
Zlíbal jsem čílko mu v zájiku,
provazy na se dal plést — —““
„Povídej, povídej, hrobníku —
staroušku, jakže ti jest!“

„„Vlekli mne vlci na pevnosť,
mučili drahná leta,
zchromili údy železy,
vyhnali potom — kmeta.
Belhal jsem do hor svých bez díků
přes hloží, trny a klest — —““
„Dopověz, dopověz, hrobníku,
staroušku, jakže ti jest!“

„„Statek můj dávno spust a zmiz,
Vojtěch můj v zemi dřímal —
sousedé službu nabídli:
vzal jsem a nerozjímal . . .
Vzal jsem tu hrobařskou motyku,
v třesoucí stiskl ji pěst — —““
Dávno spíš s Vojtěchem, hrobníku:
staroušku, jakže vám jest? . . .

DUMKY.

I.

Po letech zas, po letech zlých
tě vidím, rodný krove,
kdež srdce v zpěv mi měnily
máť, ptač i červánkové.
Po letech zas, po letech zlých
mně ožils dumkou v hlavě:
hoj, světničko, hoj, matičko!
svatvečer právě . . .

Tu bělovlasý sedí kmet
a kolem drobných dětí,
jak kdy se sletí pěnkavy
na jabloňové snětí.

A dobrá stará matička,
co snáší a co slíbí! —
A z okýnka zří zlehýnka:
kdos ještě chybí . . .

Již nechybí! Hle na prahu
tvůj — oči v slzách — synek!
Dnes přilet z dálky, zpěvavý,
tvář plna upomínek . . .
Což matička jej objímá,
a tatík k prsům tlačí,
a sestra, brat — o sladký chvat! —
radostí pláčí.

Po letech zas, po letech zlých
po rodném hledím krově:
čas mladým ustlal v podruží
a starým na hřbitově . . .
I přijde štědrý večer zas
a v srdečka se vplíží,
a lehýnkou jen zpomínkou
zrak dětem sklíží.

A co se potom srdcím zdá,
a co se k hlavám sletne

z dob zářných zhaslé mladosti
a z mohyl vesny květné;
z těch očí dávno pozamklých,
z těch snův odletlých tlumu:
z těch vábných šer jim svatvečer
tká smutnou dumu.

O dumko smutná, dumko má,
pojď, zasedneme spolu —
již připozdívá dnům se mým,
a srdce touží k stolu . . .
Kdož ví, ty věrná družko má!
jak po roce nám bude?
Zda přijdeš zas? — Jeť upír čas,
rty vždy má rudé! . . .

A kyne-li? — ty nepůjdeš!
tys čárné dítě věků:
tys duše, která z člověka
přechází ke člověku;
jež z mrtvých prsou do živých
se věčně věků vkrádá —
ty světlý sne zhaslého dne,
má dumko mladá!

II.

Noc zlehka se do vísky vkradla,
a na skráních plane jí koruna z hvězd:
hej, panenka v komůrce zmladla —
zrak touží jí zahořeť, srdečko zkvést . . .
O panenko, nehleď už tmou,
již darmo se ňadra ti dmou:
hoch daleko jest! . . .

Ach, daleko, ve výši hvězdné
se potácí opojen velebným snem;
a ponořen v moře to bezdné,
zda cítiť můž pod nohou hasnoucí zem?
Již nehledí touhy pln zpět
a nelíbá čarovný květ
víc na vínku tvém.

Jen spanilou přírody básní
se ukájí po kráse žíznivý duch,
a vědomí luzně se jasní
a v prsa mu sestoupá nadšení — bůh;
hned rozpoutá myšlenek dav,
a hvězdy jim vytrysknou z hlav:
o kouzelný vzruch!

A na křídlech unešen touhy,
v před, do výše pozírá, touží se vznést;
vstříc srší mu pohled, tak dlouhý,
a se skrání světice koruna z hvězd . . .
„Jsem krása,“ dí plamenným rtem,
„tvou na věky, na věky jsem,
tvá vůle-li jest!“

O pojď, pojď! mé objetí čeká —
skrop slzou mi nadšením znícenou skráň,
už otevři ňadra svá měkká
a zoří jich srdce mi na věky zraň . . .
Ha, slab jsem, slab: prcháš mi zas
a neslyšíš úpěť můj hlas:
o vrať se mi, staň!

A slyš! Čím tě zastavit mohu?
Ach, v okovy bědného života jat
se kořím ti, velkému bohu,
jsa nehoden k sobě ho modlitbou zvát!
Však nelzeli životem víc,
svou smrtí jdu zvolna mu vstříc;
v ní — s ním budu spjat! . . .

III.

Byl sirý jsem, ach, sirý
jako to ptáče,
když v hnízdě po rodičce
lká, touží, pláče;
když snět mu nad hlavičku
svůj prostře lupen,
a celý krásný svět mu
ciz, nepřístupen!

Ba osamĕl jsem záhy —
o dobo dětská!
jak lepý sen jsi prchla,
tak čárná všecka,

sotva že matčin úsměv
v mou krev se prolil
a tesknivé mi srdce
v zpěv rozšveholil!

A když mi v prsou vzklíčil
zpěv nový, sladký,
a na věky mně zaklel
svět do pohádky:
hoj, nebyl jsem víc sirý
jako to ptáče,
vždyť měl jsem svoje písně,
své posluchače.

O písně moje, písně,
vy moje druže,
již rozkveťte mi čárně
na plné růže:
a guslárem vás budu
po horách zpívať,
tu srdce rozplesávať,
tam rozerývať.

Tam zlehka strun se dotknu
a tu je vzruším,

že střelou z černých mraků
zabouří k duším,
že rozpoutají paže
a zbraň v ně vtlačí,
že vrazi naši budou
jim posluchači! . . .

II.

SLOVENSKU.

Jásot v srdci tobě, země drahá,
tobě, moje druhá rodná země,
ještě s hořem zápasí vždy ve mně,
ještě s tebou zřím i tvého vraha.

Ale již se rozednívá přece —
myšlenky se bujně v duši kvasí:
záhy tebe k hodu pozvu asi,
záhy sejmu husle svoje s plece.

S bouří Tater, písni má, se smísíš,
bleskem dolů šlehneš s pekla Sytna,
a pak, země má, ty nevyzpytná,
zemru rád, jen ty-li se mně zkřísíš! . . .

Z POTULEK.

I.

K pyšným věžím Tater milých,
k čarovnému Turce vínku,
do zahrádky švarných Živen
vypravuji upomínku.

Pouštím zlatou holubici:
sladkých písní plnať očka,
pěkných vzkazů plna křídla,
v srdečku tys, frajeročka!

Nezamykej, duško, před ní,
přej jí místo na obloku:
holúbka má píseň sama —
jaro zkvete po domčoku.

V srdečko ti slunkem svitne —
obroste je šumná zkázka,
rozkvete z ní zpěvaneček,
uzraje v něm — tichá láska.

—•—

II.

Což suslí sosny: „Vítej z dáli!“
A skály: „Dlouho nejdeš, hochu zlý!“
Hej, bystřiny se rozesmály:
„Jaj, svážem za tebou les na uzly!“

A jak mne vítá ptactvo lesní,
jak kvítek z mechu očka pozvedá!
Jak šušká mech: „Pojď, hochu, klesni
a zpívej, srdečko-li usedá!“

I sednu, zpívám, jsem zas dítě,
a zem i nebe vlídně poslouchá,
hej, ptáček stichl okamžitě,
a z houští září oči koloucha.

Tu každý kámen mluví rtoma!
O ticho, brati, slyším Tater tlum —
o druhá rodná krajinko má,
jen zpomenu — a blíž jsem nebesům!

III.

Hoj, peruť jara čarodějná
jen dotekla se kraje,
a nad zeleným cifrováním
už bílá říza taje.
Už otvírají květy očka,
a strom je jedna sněžná vločka,
jaj, celý kraj — kus ráje!

I sletělo se ptactvo z dálky
tam na bystřinku svěží,
vstříc sladké ptačí cvrlikání
mně za polibky běží.
A limby suslí upýpavě:
„Však zpomínáme na tě právě,
teď unikneš nám ztěží!“

Tak libě kouzlo mladé vesny
v to lidské srdce padá,

a na troskách mu dávných zámků
ptač novou píseň skládá.
A nescelí-li trosek více,
přec kvítím vesna kouzelnice
je aspoň obepřádá . . .

——•◆•——

IV.

Hej, pyšně, hory, vedete si:
zoř ruměni se s vašich čel,
šat čistší máte nad úběl
a kolem modrým pasem — lesy.

Když jarem hne se ňadro vaše,
jas na tvářích vám zahoří,
a radosť vaši hovoří
zpěv od salaše do salaše.

Když trud však vaše srdce jímá,
mráz tuhé údy proniká,
led vaše *oči* zamyká —
tam lastovka — mé srdce dřímá.

V.

Valášku herský, šumný hřebíčku,
zpěvák jsem bludný, hledám písničku:
hybka je jak rybka,
šťastna jako libka —
zajásej mi ji trošičku!

Valášku herský, kvítku makový,
zpěvánek, duško, hledám takový:
truchlý je jak vdova,
slzami v něm slova —
zaplač jej trochu bratovi!

Valášku herský, dítě sokolí,
není tu písně jiné kdekoli!
Neznáš písně jedné,
při níž vrah i bledne? —
Udeř jí v němé okolí! . . .

VI.

Zažádala se mi Ilenočka,
ej, to pro ta svoje černá očka,
černá očka, bílé líčko,
co se přibilo mně na srdíčko.

Zjásals všecek — ejhle svaty! —
domečku, můj kroužku zlatý.
Vsadím v tě už křišťal — ženku,
začítám tě do prstenku.

VII.

Tři sta bohů prabohů!
jaj, což odtud nemohu:
obloček tvůj, švarné dítě,
lalijovým líčkem,
rtíků medovníčkem
lap mne v sítě.

Tři sta bohů prabohů!
vím už, jak si pomohu:
obloček tvůj, že mne kruší
lalijovým líčkem,
rtíků medovníčkem,
zavru — v duši! . . .

VIII.

Víš-li, dúško, víš-li, proč jsi mně tak milá?
Veselá tvá mysl se mi zalíbila.
S veselostí tvojí dumavosť má sdána:
jako by se od hor slunko smálo z rána.

Víš-li, zlato, víš-li, proč jsi mně tak milo?
Něžné troje srdce se mi zalíbilo.
S něhou tvého srdce bouřnosť mého spjata:
jak kdy horský jarček po lučině ohvátá.

Víš-li, zorko, víš-li, proč jsi mně tak milá?
Slovenčina tvoja sa mi zapáčila:
cinkot jejích zvonků v českých zvonů znění:
jak by zvonily tvé vlasti na zkříšení . . .

IX.

Jak jsi, lastovičko, do srdce mi vešla,
jak ta večernička, do nocky co vzešla.
Taks mně jahodami naplnila dušku,
jako mamce, když tě shledla na svém lůžku.

Taks mně, moje rybko, zveselila očka,
jak bys byla prvá jarní fijaločka;
jak bys svoji vůni zvedla křídlem ptáčků
a mně duši svoji dala za voňačku.

X.

Usuš krásná očka, moje frajeročka,
vrátím se ti na rok, vrátím za půl ročka;
vrátím se ti, pěkně venku
zazpívám ti při okénku,
uslyším-li kukať ještě letos kukulěnku . . .

Hoj, co slyším — pláče . . . Dítě, dítě, ptáče!
Zaspívalos v pláči — jsem já za boháče! —
Jen se hlas tvůj rozhlaholí,
mladnou, zvučí hory, ďoly:
kukulěnko, přizpíváš mne v Tatry odkudkoli!

XI.

Hojže, bože! naposledy
Tater tvořils hole:
na hlavy dal sněžné party,
květné krpce dole;
k bokům lesů opašenky,
a co jarky — šavle tenky — —
Každá jako v pole!

Pod věžemi šedých holí
zpěvný salaš bači;
valáškavé do fujar tu
jásají a pláčí:
„Dolů, ovce, dolinami — —“
Bílé stádo zvonek samý:
jaj, což se mi páčí!

Ale, panko, do hor našich
zabudnuls dáť brány,

by k nám nemoh z poza Tisy
Maďar nadudraný.
Zbav nás toho ozrutíka,
nebo vrať nám Jánošíka —
Parom dá mu rány! . . .

XII.

Měj se dobře, frajerko má!
jsem já zpěvák přeletavý:
ani nezvíš, zakroužím ti
podvečer kol hlavy.

Měj se dobře, horské dítě,
a bdi chytro! — píseň zbrojím:
ani nezvíš, šíp svůj srazí
se srdečkem tvojím.

XIII.

Jaj, ty gajdy na salaši
kdož neslyší lačně,
když kol vatry valáškové
zapějou k nim vďačně!

Rezko nožky v pozabučky,
na celo i v zlomky! —
Ó což ty mně pošuškají
něco ukradomky!

Pošuškají o tom štěstí
začítaném v paše,
do těch věží, co se týčí
tamo nad salaše.

O tom štěstí začítaném
do horského plesa,
seveřík jež cifruje si
pěkně na kolesa.

O tom štěstí začítaném
dívce v šumná očka,
jež se za mne píseň modlí
k hvězdám z pod obločka.

O tom štěstí začítaném
v srdce dívky hlané,
do něhož mé srdce padlo
na vždy začítané!

—•••—

XIV.

Zabožila sa mně švarná priadulienka,
že ma pribila si klincom do srdienka...
Priadulienko hlaná, zorko malovaná,
veru ten tvôj klinčok uroben bol z těnka!

Zbelela sa jaseň, nězarděla zima,
jaj, už těbe jiný zkvitnul pod očima,
na chlebík ťa pýta — oj, ja duša bitá!
veď už i mňa jiná pod oblôčkom trima.

—•—

XV.

Tatra vysoká,
chodník sotva znáť:
je-li tam láska,
maličká láska,
půjdu ti jí natrhať!

Voda hluboká,
širá jako pláň:
je-li tam láska,
maličká láska,
naberu jí plnou dlaň.

Láska, bože, spíš,
vyjde ze skály,
na dně jezera
svitne s korály,
než by tobě, moje milá,
kořínky své zapustila
do srdečka pomaly!

XVI.

Zapadají v chmáry šedé Tater turně,
hledí dolů Kriváň mutně tak a spurně,
blýskne časem lící,
střelí hrmavicí
do slovenské chmurně.

Jaj, Kriváni hlaný, jašo nahněvaný,
Paromovým okem točíš na vše strany,
střely plnou žmení
házíš po doleni
na lid malovaný!

„Ver jste vy mně Slovač, Slovač ledačina,
víte jen, kde bolí — hej, teď třeba jiná!
Veď jste jeden smuta,
když vás v bídná púta
mrcha Maďar spíná!

Ha, ten strapák, špata, hýří z Tater zlata:
kujte na valašky púta, nebožata!
Hore ke mně, brati,
chcem se shovárati
a biť v Asiata! —“

—•—

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Valašek v ráz břinkot slyším,
bouři ples a hukot holí,
rachot pušek, ržání koní
po Tatrách se rozhlaholí.

Tátošíka, Tátošíka!
Hoj, má chaso, hore hlavy!
Otvírá se černé sytno:
spěš si, vrahu, pod zástavy!

—•—

XVIII.

Dolů, bačo, dolů s paší:
chujavice na salaši;
dolů, ovce, dolinami —
nepůjde víc bača s vámi!

Co by nešel? Hlava bílá
s travěnkou se sobášila —
zvadly oči, přešly bědy:
není víc jak volakedy!

Leží bača pod javorem,
leží v hoře s bělozorem;
a ten Bodroš jemu k hlavě
trávu snáší usedavě.

Snáší, snesl — zdaž ho přečká?
Přišla těžká ťažobečka,
rozjajkal se, líškal k pánu
a ulehl v majoránu.

Přišli švarní valáškové,
přišli drobní pastuškové,
zaplakali na fujary:
„Já jsem bača velmi starý!“ . . .

Snesli brati baču s paše:
„Nepůjdeš víc na salaše,
nebudeš už vatřiť vater,
žežuliček slyšeť z Tater!

Komuž fujaru dáš vzácnou
s valaškou svou nebojácnou?“ —
„„Zůstal dole synček ručí —
ať se ovcím pískať učí.

Slaboučkou má ruku k služi —
valaška ji poutuží.
Až jí bude blýskať, brati,
bude na mne zpomínati.““

XIX.

(ADOLFU HEYDUKOVI.)

Kladu hlavu na bralisko,
snivo hledím dolů:
ej, ten Turec — město, víska,
vše jak v spevokolu.

O můj drahý, z těch-li strání
zírals do té krásy,
chápu, že tak sladké písně
duše vysnila si.

Jaj, když pustím oko dolů,
celý Turec suslí,
že je také zlatou strunou
„Cymbálu a huslí!"

XX.

Po horách bloudím, po horách,
podzimní mlhy po horách,
sluníčko v mraku zaspalo,
světýlka zplála v komorách.

Čarovně zplála světýlka,
pohasla mi však lehýnce —
jedno mé srdce zachytlo:
světýlko, sviť mně k zpomínce!

Na Štrbském plese.

Dech plesa prvně chladem svým mě ovál.
Hoj, blankytu zbyt v čučorědek borku
sem k nohám Tater tvůrčí duch ten schoval,
jenž údolí jich plesy poděloval
a do nich zaklel každou hvězdu, zorku.

Což složili jsme v pleso všecku péči!
Zrak proniknouť se pachtil modrem na dno,
by pátral po jezerních panen leči, —
hoj, pleso šumí jejich sladké řeči,
a člunek náš se rozkolébal zradno . . .

Však silnáť ruka horalova věru:
ač tají strach on před zlou panen mocí

a oku nedá bloudiť v plesa šeru,
jak orel člun přec letí po jezeru — —
Leč co to? — uvízli jsme ve vln noci?

Ne, patřme! jakás nehoda tu jiná:
náš plavčík slze hledí v půlkruh Tatry,
a nachýliv se ke mně upomíná:
„Jaj! veru, pánovia sú Slovačina,
že šuškajú jak boli bysme bratry.

Veď pamätám, čo starík môj mi skázal:
že všetkých Slovänov bol belčov tuná — —“
„Hej!“ svědčím. — A kdo ze živých je smazal,
sám jejich — dumám — bude jednou vazal:
zde před jich sluncem zbledne jeho luna!...

TATRY.

Vás, kněžky, spatřiť uslzeným okem
a zajásať — toť jeden okamžik!
Za Štrbským plesem, jako kamzík skokem,
jsem k patám vašim vnik,
a v dojmu přehlubokém
hruď naplnil krás vašich tokem.

O nadšení! kdy Kriváň vstříc mi kynul,
ten lev, jenž k skoku do mračen si klek;
kdy s čela Gerlachovce oblak splynul,
a slunce paprslek
se s něho v pozdrav řinul
a v srdci písní odpočinul!

Tam u stříbrné stuhy vodopádu,
jež ve skalách se tratí závratných,
proud sopky Vysoké dal vládu
v těch věžích úchvatných.
Tu Bašta pyká svádu,
jsouc rozervána od základu.

A za nimi se Mořské oko tají,
sklad všaké krásy v Tater údolí;
vstup Ostrá s Tupou hroty skalisk hájí
a spolu zápolí
o slávu v Tater ráji,
jež lidstvu pěvce kolébají.

Tam Lomnický štít od pasu již v mracích,
blíž v kosodřevě Slavkovský dlí kmet;
když blesky bijou dole ve oblacích,
ti obři křiví ret,
a co jim hoří v zracích,
to metají v dol po Slovácích.

A tím tam dolů celá Tatra volá:
„Hoj, vaši jsme, jen pravou odvahu!

Nám skočte na plece, vy bědní z dola,
a hromem po vrahu!“ . . .
Slyš! Paromova kola — —
Jaj, což má Slovač ještě zdolá?! . . .

CHUDÁ DĚDINKA.

Jak zpomínám vás, domkové mí drobní,
v něž píseň zvala nás už na záhrobni,
v nichž ruka štědrá prostírala stoly
a objala, nechť přišels odkudkoli!

Hoj, stařenko, zas na očích mám rosu:
zas vidím duší stát vás na přetosu,
zas slyším duší teplé přivítání:
„Tak z daleka — jaj! z Čech až, moji páni? —

O v horách našich rostou jenom pláče —
do vísky k nám už nezabloudí ptáče,
jen bída chodí po té naší Boce
a dlaň nám v prsa vrývá přehluboce.

Hej, kdysi Boca byla smích a zlato;
dnes nabéřeš-li dlaní a zříš na to:
v tom někdy zlatém písku doloviska
jen vlastní slza tvá se v slunci blýská!" —

„„Ba věru, tvrdý život nad skalami!"" . . .
„Však skály ty již srostly, páni, s námi:
Z jich šumných dolin, nechť jsou bída holá,
mne ani ten náš pán bůh nevyvolá! . . .

Však něch sa páči do světlice mojí." —
A stařenka co má i nemá strojí . . .
Zvěsť letí vískou — kde kdo na záhrobni — —
Jak zpomínám vás, domkové mí drobní!

Pod Ďumbírem.

Hoj, co dumá Ďumbír v mlžném kepeni,
co mu hnulo srdcem ve skal sklepení?
Obličej prv rapavý
hladký jest a chápavý,
do vlasů si šepleta
prvé lúčky vepletá,
a jak pohled oko libý
hází dolů do koliby.

Koliba již smutna jako vrbočka,
ale před ní plna listí hrbočka:
sbírá děvče u háje,
vidí přes dol šuhaje,

slyší jeho fujaru
snít a toužit ku jaru,
a v to lkání píšťalové
zvonky mísí křišťalové.

Toužil šuhaj z druhé zpěvné postati
písní v srdce děvčeti se dostati;
ale dívka spanilá
tak ho písní ranila,
že stál kouzlem zmámený
jak ten obraz kamenný . . .
Buchnul Ďumbír kovačinou
nad tou zmlklou Slovačinou — —

Na travěnce kapky hasly křišťalů —
valášek zas ke rtům přitisk píšťalu:
jaj, ty horský ptáčíku,
nyní sáhni k slačíku,
vyluď se vší družinkou
píseň nad svou kružinkou,
by vám mohli záviděti
tyto zpěvné slávy děti!

NA HRADOVÉ SKÁLE.

Ha, výš, jen výš! Než slunce páliť začne,
tam odpočnem si na výsosti mračné,
kde očím zmizí Jánošíkův chodník,
kde v říši skal
je člověk král,
jak v pláni mořské lodník.

Tam dole Tisovec a jeho niva,
jíž Rimava se blýská švitořivá,
kol jako bašty modré horské šije:
té krásy směs,
v niž zrak nám kles,
jak pro nás všecka žije!

Však jeden křivý krok s té mračné stezky,
a v rokli pohřbí pád nás bleskorezký — —
V před valašky a pušky váží skoky,
a bídně pak
se v hustý mrak
král plazí za otroky!

I stanuli jsme posléz u braliska,
v němž poklad Jánošíkův časem blýská
a nad nímž mlčí slavné tvrze trosky . . .
Tam s plecí jich
zříť po krajích:
o pocit luzný, božský!

A položíš-li na ty rumy hlavu,
čtou šeptmo tobě svoji dějepravu:
tam v rokli zmizel Rejko s Černou věží —
choť zničil trest,
a druh kde jest?
Tam vedle Rejka leží.

List trosky zase obracejí v knize —
čtou o Uděrském: Vanda zlato ryzé
a důvtip tvůrčí — husitské to dítě!

Hle vrhá chleb
s bašt vrahům v leb,
i sbírají své sítě . . .

A čtly by trosky o své zašlé slávě,
leč vatra naše zplála na nich právě —
i zdálo se, že modlily se s námi,
by zapsal svět
tu zemi běd
svých šťastných ve seznamy . . .

Na Suchém dole.

Ze salaše gajdoš se Zahrajem
provodil nás na Dol Suchý:
byli jsme víc duchy,
a kraj kolem byl nám rájem.

Jaj, tu chýžky jako ptačí hnízda,
obločky jak oči ptačí;
jimi dým se tlačí,
v dveřích severík už hvízdá.

U senníku vatra na nás čeká.
Na ní horár točí rožní:
chlapec obstarožní!
líbá hned a širák smeká.

Po obědě zperlilo se víno:
„Připij, starý, hostům k zdraví!“
Číš vzal nedočkavý —
nuž, co slzíš, Slovačino?

A co mluvíš o té lásce svaté,
Slovanstvo jež spojí k slávě?
Vzlykáš usedavě —
horáre, kam toužíš, brate!

Že nás Tatra nechovala k žalu,
že své děti šťastny spatří,
až se vatry zvatří
od Šumavy do Uralu?

Prostý muži! roj tvých tklivých vzkazů
rozletí se po Slovanstvě,
a duch, jenž dlí v psanstvě,
vrátí se vám od Kavkazu — —

Na Osikově.

Hle Osikovo kyne zpod hory —
o vítej, oaso, nám v horské poušti!
Jsme z dálky a zde u vonného houští
chcem výbojné zas rozbiť tábory:
o dolů s duší pouta, závory,
nechť krása Tater v srdce slaví vjezd,
nechť utká písně nám v něm ze svých hvězd,
a dítka jeho nechť jsou znachory!

Rok nespočal jsem v této oase,
však holubici duši slal jsem často,
by nasbírala obrazů zde na sto
a od Kriváně k Choči vznesla se;

by pod Tatrami, Turce v okrase,
v zahrádce Slovenska let stavila
a nejkrásnější svátek slavila,
svých písní svátek — v němém úžase.

A tak zřím opět divokrásný Choč,
ten kalpak veselého chotaříku,
zřím Váh i Turec — pás kol jeho dříku,
a dolinu jak šumný junův koč.
Jaj, Malý Kriváň líce chmuří? — proč?
Tys, dědoušku, v tom ráji věrná stráž;
ne k objímání: k ochraně tvá páž,
vždyť boj v tvých horách zuří za otroč . . .

A jako za živůtkem dívčím květ
se Sučany a Martin dole pyšní:
v obločky západ natřásl jim višní,
pak rouškou mlžnou skryl je večer kmet — —
Dým z naší vatry v oběť k nebi vzlet . . .
Druž všecka obklíčila mlčky ji,
a touhu, jež nám srdce prochvíjí,
vdech do fujary v hoře něčí ret.

O tuž jen, tuž, ty dumný nástroji,
dej vyzníť zvukům duší rozechvělých!

Vlej trochu klamu v ty, již tonou v želích:
že příští den je blahem ukojí — —
Ne, neklam, ale vznícej ku boji! —
Či nesvolává k boji fujara? . . .
Hoj, kdy tu s u r m a vzezní bujará,
kdy Slovač vítězstvím se opojí! . . .

V ŽALÁŘI JÁNOŠÍKOVĚ.

I.

Tu ve sklepení čekal tedy zkázu —
tu v mukách zmíral, nežli zhynul rabem,
rek, jak dí báj, a zbojník podle soudu . . .

Tím ptačím obločkem zrak stápěl v proudu,
jejž Paludzianka pod ním hnala žlabem
a z hor mu nesla plno pěkných vzkazů.

K ní šeptal snad: „Až zasnoubíš se s Váhem,
až doletíte k spánku do Dunaje,
tam spatříš děvu — ha! to milá má je:
o pověz jí, že spěchám vstříc jí s blahem . . .

Smrť jest jen kněz — a popraviště prahem
mi k oltáři . . . Nám sobáš strojí kraje,
že chtěl jsem v ráje změniť tyto ráje
a za lid bědný bil se s panským vrahem!“ . . .

II.

Cit divný jal mne ve žalářních stěnách,
v něž lid si vbásnil touženého reka,
jejž lidstvo vzývá v rozmanitých jmenách.

Báj dala zóř mu svatých kolem hlavy,
a lid měl mesiáše ze člověka,
jejž písní oplakává, písní slaví.

A pověsť o něm sletá s Tater dolů,
že valašku svou ještě ruce zvednou,
až přijde čas — — že tyrani pak zblednou
a od tučných se rozutekou stolů.

O víro svatá! Když lid úpí v bolu,
ty hojíš bájí lepou ho a mednou:
ty dalas jemu boha ještě jednou
i dvanáct přibásnilas apoštolů . . .

V Děmanovské jeskyni.

Zde člověk mlčí a příroda káže — —
sto ledných obrů zvedá vstříc ti paže,
a každý výjev pod tím věčným krovem
je tvůrčím jejím slovem.
Ty prostory jí dómem, plným kaplí —
hle! v každé skála stojí za oltář;
a slzami, jež s tajných výší v tvář
ti skáply:
o těmi žehná příroda jen tomu,
kdo srdce otevře jí v jejím dómu!

Tam venku drtí křídla smělcům hromy,
zde ticho velebné jich pýchu chromí — —
Hoj, obzři se a vtlač si v duši opis:
co zříš — to životopis,

jejž příroda si vlastní rukou tesá — —
O blah, kdo jejím runám rozumí:
ten sebe v sobě snadno utlumí,
jí zplesá,
a šťasten, že je krásnou její částí,
nezoufá nikdy hoře nad propastí . . .

Kdož dí a ví, že bude kdys jen prachem?
Zde vhruž se v přírodu a nehyň strachem:
čas přeletí, — a na svém vlastním rově
se vtělíš v život nově . . .
Jak? — Ptej se růže, děvou nebyla-li?
A slavíka, zda nebyl pěvcem snad?
A hromu, nezrodil-li vodopád
ho v dáli? . . .
Rci, nitro země, nebudu-li jednou
tou kapkou na tváři tvé drobnou, lednou?! . . .

U HROBU SLÁDKOVIČOVA.

Zelený Urpín při Hroně rychlém,
Radvaň jatá večera snem,
spanilá Dětva v údolí ztichlém,
Bystřice a nad ní hor sněm,
čela jichž mlžná objímá clona;
nad hlavou lípa stinná i vonná,
pod lipou tatranské děti,
obrostlé jasem slovenské pole:
„Ondřejko náš, jak spí se ti dole? —
Oveček zvonky sem letí . . .“

Jako by Slovač neměla svatých? —
Objala ho země, ta máť,
zamkla mu oči na ňadrách zlatých,
k hlavě lipku dala mu brať.

Poprve pěvec otvírá víčka —
co vidí? Hron, jak šuhaje hýčká,
na pltích slyší je pěti —
Pozvedne zraky k Polaně v dáli —
co vidí? Vatry Dětvanů zplály,
toužení fujar sem letí.

Matka sní — jaj, kdo uspává syna?
Šumot lípy, zurčení vln,
vichor, jenž zved se Urpínu z klína,
sladké vůně sosnové pln,
šuhaji, kteří nosí mu píseň,
děvčata, v líčkách granátů třísen,
ptačí zpěv z každičké sněti,
červánky vater s holí a strání,
fujary pláč a zvonečků smání,
valášků zkázky sem letí.

Po letech zpěvák na hrob však zbloudil —
zrosil trávu, zlíbal ten kříž,
neznámý stesk se v ňadra mu vloudil:
„Ondřejko, jak věřiť, že spíš?!
Lada v Tvé hory nasela kouzla,
stryga však zrady pod Tatry vklouzla:

lid vrazi zbíjejí kletí —
obrůstá smutkem slovenské pole:
Ondřejko, pro bůh! nezbuď se dole —
Slovače nářek sem letí! . . .

Na Obrázku.

Utají se dech i v hrudi
Tater chovanci,
uvíznou-li oči jemu
mezi Harmanci:
zkamenělý spor
jsou ty divy hor —
oj! ty jenom oživuje sosen pohovor.

Plna kouzel, plna rájů
hor těch ulice:
divokrásných vodopádů
plna Bystřice;
s boků, plných vnad,
sterých bystřin spád,
zázrak země vítá tebe v tatranský svůj stát.

Hoj, už kroky stavily se
tří žup ve svazku,
odkud stezka zavedla nás
lesem k Obrázku.
Na salaši krev
ze slovenských rev
opojila srdce ohněm, ústům dala zpěv.

V tom však oči přibily se
v koutě u stolu:
několik hle Slováčků tam
dumá pospolu.
Bída zírá z nich —
kam se děl nám smích?
Visí, zrádce, horkou rosou nám teď na očích.

„Hore, němá Slovačino,
v zlém jsme rozmaru:
zbývá nám tu polovička
krve v poháru — —
Nechceš? Jaký vzdor!
Mluvte, brati z hor,
pročže krev té vaší révy vráží na odpor?“

„Máme, pane, vinohrady:
bídný ovísek —
věru vínka nepili jsme
od svých kolísek!“ —
Lide bído! Krev
ze slovenských rev
pije tobě vrah a za ni dává jen svůj hněv . . .

Dopili jsme pohár mlčky,
stiskli ruce jim:
„Svitne jednou, horalové,
vašim nadějím,
svitne prvý svit,
až vy, Tater lid,
budete zas révu svoji místo vrahů pít . . .

NA TRENČÍNĚ.

Na Trenčín! Tam ve výsosti mračné
srdce mdlé zas bujně bíti začne —
Stékali jsme trosky
po čeřeník ploský:
a tam s věže v jásotu i pláči
rozepjal duch křídla ku Machnáči.

Snad tam s mamkou loučí se teď drotár —
matka pláče, tvrdý smutí chotár,
šuhaj s bohem vzdychá — —
A z úst matce tichá
kvílí v dálku píseň za šuhajem:
„Rodný ráji, kdy nám budeš rájem?!“ —

Snové duše letí v jinou stranu:
tamo v mlhách tábor horských stanů,
věží země prales.
Tu zrak Váh si nalez,
do krás jeho břehů srdce zapřed —
a duch Povážím se vznáší napřed.

O kdo stačí vypěť jeho vnady,
slétať písní všecky Váhu hrady,
vrátiť v slavných dějích
Matúše jim jejich,
zkřísiť jásot z minulosti dálí,
jenž tu zníval Matúšovi králi!?

Zápolo! Dnes mocnější je komár,
červík tebe, — slavnější sám Omár,
jehož léta trudná
hlásá tu ta studna,
výkup za Fatimu otrokyni — —
Kde však diadém tvůj, kdes ty nyní?!...

A zas oči loudí strana jiná:
oj, tam dumá lysá Javorina,
nedumá, však vítá:
„Vím, žes Táborita —

hleď kamkoli, po ta brala šedá,
všady najdeš kosti prapraděda.

Slavně Husův duch nám vojevodil,
na Váh Jiskra Čechy v boje vodil,
a dnes, pěvče sirý,
smuten kraj ten širý,
lesy, skály hubí červi klatí:
Maďar, žid a Němec, rodní brati . . ."

Trenčíne! tys lepou ráje částí,
nejvlastnější Slovače tys vlastí;
rci však, jaká vina,
ze svého že klína
honíš lid svůj do ciziny mrazné? . . .
Slovo písně ve hrdle mi vázne.

A zas v žilách horká krev se pění:
„Není lidství, boha více není,
sic by všecka děla,
sic by boží střela
všemi jedy světa sebe spila,
a do vrahů lidu toho bila! . . .

Považí.

V srdci tvém jen, Hole Králova,
vzniknouť mohl šumný junák Váh:
po tvém líci Matyáš i práh,
tvoje lepá náruč žulová
objímala dobré chlapce v snách,
Jánošík ti dlíval na ňadrách!

Synu Váhu dalas na cestu
čety nejkrásnějších skal a hor,
pyšných hradů nekonečný sbor,
Víly, Margitu k nim nevěstu,
šarkana, jenž trestať chtěje vzdor,
chvostem vlny metá nad obzor.

Vrchů paláce jen v Pováží!
Tatra nad ním vznáší prales hlav,
Choč mu hledí vstříc tak nedočkav,
Fatra za ním z oblak vyráží,
Strečno chytá prudký Váhu splav,
jenž tu tříská smavě pltí dav.

Žilina veň noří krásnou tvář,
věčně po něm touží Lietava;
trosky Hryčova mu oslava,
hymna země šumný lesů šlář;
skal sulovských lepá výprava
prostřílená jeho zástava.

Bystřice a holé Podhradí,
jehlan tam a oblý vedle druh
věšejí naň zdoby skvoucích stuh,
šuškají si o něm v úkradí.
Přes Ilavu, plný sladkých tuch,
Kámeň Červený ho vítá v luh.

Trenčín, horstvo Nitry, Tematýn
střeží jeho divokrásný břeh,
pokorně mu do skal vábných seh
pyšnou šíji Beckov palatýn.

Čachtice jen podál tlumí vzdech:
dívčí krev jim hoří v cevách všech . . .

Volněj Váh se valí nyní v dál,
až ho Dunaj ukolebá v sen . . .
Považí! zda nejšťastnější den
mého žití jenom se mi zdál? —
Obraze! víc z pevných duše stěn
nevyrve ni smrť mi tebe ven!

———

Na Dunaji.

Slovanstva otče, Dunaji hluboký, širý,
potěš mne, pověz šuhaji, jaké máš chýry?

Přinášíš z dálky rovinám požuňským vzkazy?
Viděl jsi Děvín — zpomínám na jeho lazy.

Pověz, či posud zpěvanky slovenské hostí?
Slovač zda jako z čítanky z otců čte kostí?

Na troskách slávy odvahu sbírá-li k činu?
Chystá-li hromy do vrahů v tatranském klínu?

Anebo ruce v porobě spíná-li k nebi?
Hledí-li bůh k té hnilobě zrak maje v lebi?

Hledí-li, zdali netříská ještě v to hromem,
nesypou-li se skaliska po lidě po mém?

Neženou-li se z kolají do toho vlny,
nejsi-li sám už, Dunaji, hněvem ty plný? —

Nadarmo v hoře murmanské tvář tlačím k zemi —
dunajské nivy slovanské zůstaly němy . . .

Cigánovy housle.

Přitisk housle k bílé bradě,
přejel struny slačíkem:
rozpěly se slavíkem,
tichly se vzlykem.

Vpadl cymbál bujně, mladě,
strh je ve svých zvonků tlum,
hned však nový v strunách šum
proletěl zas dům.

Ha, v jaké se slačík vnadě
na strunách teď prohýbá:
slzy kde, je vylíbá,
vzdechy skolíbá.

Ale hned se svíjí, hádě —
tmí se s huslařových řas;
ze strun ryk se rozetřás,
až pak v stoně zhas.

Opět struny ve souladě
v cymbálu zní teskný zvon,
zní jak v smutný něčí skon,
kvílí na pokon.

Pláčou jako máť, kdy v zradě
opouští ji vlastní syn,
a bůh vida jeho čin,
nezvedá svůj klín!

Jaká síla v tonů vládě!
Trnou staří zemani
v pouta strun těch sjímaní —
slyšeť vzdychání . . .

Hlavy chýlí pohromadě
bez vůle se, bez moci;
tu tam rtové šepocí:
„Žal nám, otroci!“

Skončil cigán bradu hladě,
rozhledl se do kola,
z očí pýcha plápolá:
„Kdo mi odolá?

Haha! král jsem v cizím hradě —
hle ty panské slabochy!
Jak je tlačí za kochy
moje vrtochy!“

Sebral stříbro smotkou čadě,
stisk zas housle pod bradu — —
Toč se, toč se k úpadu,
smečko proradů!

SMÍR LAZARŮ.

Pod Machnáčem u Trenčína
potkala mne Slovačina:
děti zkřehly, ubohy,
tatík kulhal bez nohy.

„Daj bôh štastia!“ — „„Kamže, Janko?““ —
„Veru něviem ani, panko —
všadě lepšej drotáru,
než v tom rodnom chotáru.“

„„A kdes nechal nohu, Janko?““ —
„Veru v Čechách v kole, pánko:
z jara mi ju zlámali,
na zimu ma vyhnali.“

„„Jsi ty, Janko, stará bída —
však já též jsem invalida:
tobě u nás oud vzal ďas,
já tu srdce ztratil zas!

Nemáme-li osud rovný?
Starče, zde můj sáček skrovný:
ztratil jsem víc než ty sic,
ale vezmi polovic . . .“ “

Zkouška pastuškova.

Ej ty, Janko, švarný Janko, Janíčko,
do chmar Tatry sedá bílé sluničko,
rosou jásá ratolest:
v pěsť valašku, Janko, v pěst —
na obnocku vypraviť se čas už jest!

Pase šuhaj bílé stádo na stráni,
ústa zpěvníček jsou v drobném vydání:
jaj, a v malé fujaře
skryto vše, co na jaře
kvete, voní, zvoní, jásá v rozmaře!

Slyš ty zvonky ovec, nářek zpěvanky!
Tajná kouzla čteš z té Tater čítanky:

jinak voní důšky květ,
jinak zříť se rosu chvět
i ten zvučný jarčok zdá se rozumět.

Ze sna cvrliká hned Tatry ladná ptač,
sosny šuškají si zkázek na dostač;
jinak hledí brala s hor,
zpěvná plesa trnou skor
a sám Parom zdržel chmurný rozhovor.

Hojže, jaký náhle přeťal píseň ston?
Vlčko! vlčko! — ha, ten poplach, blekot, shon!
Ovečku již chvátí drak —
šuhajíčku, prchni zpak:
vlčko, můj Janíčko, hle jak divý mrak!

„Hoja, prchnouť?“ — Už valašku šuhaj zdvih,
roztočil ji ruče, napřáhl a švih:
zavyl burý zbojník, kles,
a již Bodroš kořisť nes —
vděčně malý Janík zíral do nebes . . .

Potom složil mrtvou berušku si v plec
a s jitřenkou kráčel za ním krdělec;

věrný Bodroš po boku
kožich vlekl v poskoku —
ej, což bača vítá chlapce v domčoku:

„Ver jsi, Janko, šuhaj; bíť i zpívať víš:
valáškem už, Janko, buď jak zasloužíš!“ —
Hajdom! skoč si, Janko náš! —
Ohník složen před salaš:
„Ej, kdes, bačo?“ — „„Nuž, tu dačo — na rováš!““

ZPĚVANKY O DVOU ŠŤASTNÝCH SRDCÍCH.

Vzala mamka zpěvníček si ku spánku,
našla za noci v něm zpěvanku,
zaznačila píseň, — v nevýslovném pocitu
zlíbala ji za svitu.

Zvěstovala píseň suďbu mamonce,
suďbu dítka: štěstí bez konce,
život smavý, ligotavý jak to sluničko:
dej bůh štěstí, matičko!

Co to plyne po jarčoku ke chatce?
Kvítek rozvitý hle přesladce — —
Lapila ho zlatá bába, požehnala již,
na zem položila v chýž.

Potom dítko do koupelky hroužila:
„Dobrý den, vodičko!“ toužila.
Zašplounala vodička jí jako v odpověď — —
„Pamodaj!“ dí za ni teď.

Hodil otec peníz bábě v koupelku,
složil ruce dítku na čelku,
uvítal je, položil je k matce na lůžko:
„Spi, má zlatá beruško!“

Jaj, co tu hned po světničce zlatých rad:
kmotřičky již tady odevšad,
bolestníky, hriato nosí, sladké koláčky —
matko, jaké opáčky! . . .

Ej, už hyntě dítko vrací kostýlek —
spí a usmívá se, andílek! —
Pěkně roste malý Jano mamce při zpěvu —
ó těch dětských úsměvů!

Do koupelky vajíčka mu klade máť,
by moh jak ten ptáček zazpívať;
pěkných pohádek mu vypravuje na kopy:
již je Janko pochopí!? . . .

Zlato moje, Jano, malovaný Jano,
pečlivě jsi, srdce, mamkou vychováno!
Narostl jsi, Janko, do sedmého roku,
jak ta štíhlá vrbka dole na potoku;
narostl jsi, Janko, šumně tak a ztenka,
jak ta sousedova hlaná Zuzulenka.
Hej, už nohavičky nosíš cifrované,
pod kabaňku ti již figlár větřík vane,
krpci chrániš nožky, klobúk padá k čelku,
a což rozkoš pozřít tobě na kapselku:
slabikář v ní nový, pěkný kohout zčela —
poslouchat už musíš, pana učitela! . . .
Do školy již chodíš, Zuzulku si vodíš,
a kdo ví, zda, Janko, již jí nelahodíš? —
Zda již nepáčí se tobě její líčka,
veď už v každém kvete sličná makovička.

A košelka dívčí — lalijenka svěží;
na letničce věru květná niva leží,
čižmičky jak samet, pestrý košík v žmeni:
ba již nad Zuzulku ve škole ti není! . . .
Ve škole ti není — — A není-li v škole,
shledáte se věru v každičkém zas kole.
Ovečkou-li ona, ty jsi vlčkem, Jano —

či že srdečko ti s jejím nesezdáno? . . .
Na Laliju dívky hrajou-li si v kružku,
tvoje Zuzulka jim vždy je za Helušku.
Ty zas mezi chlapci zvrtneš-li se trošku,
umíš přeskakovať nejlépe z nich sošku,
umíš nejvíc písní, nejlíp umíš plovať,
záhy snad už, duško, budeš hajduchovať?!...

Rostly děti ladně dvanáct vesen asi,
vstoupily již obě do dědinské chasy.
Herský Janík dostal opasoček tuhý,
Zuzulenka pěkné do vrkoče stuhy,
letničku — květ samý, rúbok ze hedvábí:
lala! snad už hocha pod obloček vábí . . .

Rostla naše chasa
jak dva šumné klinky,
chasnička již dívkám
nese na proslinky.

S parobky již Janík
dědinou se vodí,
hraje, zpívá, křepčí,
na zálety chodí.

Valaškou si točí,
za klobúčkem pěrce:
dvoří se již, dvoří
nejkrásnější dcerce.

Zuzulka se pyšní
barvami již třemi,
co jí od vrkoče
v stuhách třpytí k zemi.

Kasanička svěží,
blyskotavé čižmy:
patnáct jar už děvče
odrůstalo križmy.

Partičku teď nosí,
pentle u zástěrky,
chodí s Janíkem si
zjevno na večěrky.

Janíček už Zuzku
vyprovází z přástky,
medovník i stuhy
donáší jí z lásky.

Zuzulka mu za to
klobúček zas peří,
voňačky mu váže,
komůrku svou svěří.

Do drumbly mu dýše
sladké písně v noci:
neodolá frajer
víc už její moci!

Neodolá více,
vyznává to zcela:
„Svolte, zlatá mamko,
chci ji za anděla!

Za andílka strážce —
těžko déle toužiť:
budou vám už, mamko,
dvě srdečka sloužiť!“

Jak mamonka slyší,
k otci připospíší — —
„Nu, však rostli spolu —
žehnej bůh jim s výší!“

Děkuje se Janík,
líbá oba plačky:
hej, už k Zuzulce jdou
ženy na přepačky.

„Pálí zima nožky,
pusťte do svých dveří:
přišli jsme se optať,
jak se daří dceři?“ —

Oj, oj, děvče prchá
chytro ze světničky,
ale mamka vítá
švarné vohladničky.

Zpěčuje se sice,
Zuzulka že mlada,
zatím vohladničky
pohostí si ráda!

Slibuje už dcerku
za šuhaje vydať,
už jdou vohladničky
pěkně připovídať . . .

Na poctivou krásu
brzy počnou schránky — —
Hore ku mladuše,
Janko, na sdávanky!

Už Janíček s dívkou
vyměňuje dárek:
pěrko za voňačku,
zlatých kroužků párek.

Žádná píseň jejich
štěstí nevypoví,
když jdou srukováni
k panu tatíkovi.

K panu tatíkovi
na ohlášky boží,
co dvě lidská srdce
na vždy v jedno složí.

Dvě srdečka v jedno,
jako ty dvě ruce,
jak ten klinček s růží
v pěrku na klobúce!

Ej hej, Janko, jaký stal se z tebe boháč:
na křivo máš klobúk — hrdý jsi ty roháč!
Nestal ještě, ale stane —
dostaneš už, bílý Jane,
švarnou hospodyňku, děvče milované!

Na úterý večer mláď už v jednom klubku.
Sivý kouř se valí kochem od kozubku — —
„Sáhni, apko, chutě k vrecku,
rozvesel mi junač všecku!
Hrajte, páni hudci, bystro na přípecku!" —

Oj, už svadebčany svedli páni zváči,
za svadebním otcem za stůl každý kráčí,
starejší tam v čele stola
šumně hosty zve a volá,
ale mláď, ta rezké hudbě neodolá.

Radosť, hojže! radosť hleděť za šarvanci:
v posledním se vrtí mládeneckém tanci,
kolem ženicha se honí,
podkovečky rozezvoní,
v dlaně tleskají, pak kde je dívka — pro ni!

Hoj, a u mladuchy děvy šumně pějí:
oplakávají ach, panenstvo už její — —
V komůrce pak věrné družky
od Zuzulky, smutné dušky,
na památku berou šátečky a stužky.

Z komůrky ji vedou; mamka za stůl zove —
družba propovídá k hodu verše nové,
a po hodě cymbál zvučí:
„Heja, v kolo, děvy ručí!“
Schytili se hoši s nimi do náručí . . . .

Sotva nad horami zjásala se zora,
dědinka se schází do našeho dvora.
Janíčku, ďuňdíčku, čo že to v tvém líčku?
Máš-li radosť pro svou novou kabaničku?
Či tě podpeřený klobúk těší tolik?
Ej, co usmívá se milý můj sokolík? —
„Těším se jen, těším Zuzulenkou svojí:
dnes nás nebe spojí, věčnosť nerozdvojí!“ —
Hoj, už tvoji mladou v komůrce si našli:
rúšnica ji všecku do sobáše krášlí,
do vrkočů drahé zapletá jí stužky,
partu na hlavičku kladou věrné družky.

Starejší už s mladou domodlil se zbožně,
a kde kdo, ji vítá, zdraví postarožně.
Ba už došel, Janko, výmluvný tvůj drúžba,
pýtače už tvoje hlásí jeho slúžba . . .
Oj, už se ti vrací, už tě k mladé zove —
za chvíli tvým bude děvče malinové! —

Sestrojil teď pýtač pěkný průvod k mladé:
družba u koš mrváň s zákuskami klade,
těžký koš si věsí na valašku svoji —
pan tatík se věru octne nad ním v znoji . . .
Zastavil se průvod před zamčenou branou,
vprošuje se do vnitř prosbou cifrovanou,
a tam pýtač dívku k sobáši hle žádá —
v komůrce vám pláče usedávě mladá! —
Oddávač už oddal Zuzulku jim slovy —
pojď, ať tebe samu oddá pýtačovi.
Hle jak žertem družky za tebe se staví —
ale pýtač věru chlapík vyběravý!
Předstoupila sama Zuzulenka přece —
už jim neulítne pěkný ptáček z klece! . . .

Za mladuchou nesou svadebčanům dary:
radosť, bože, radosť patřiť na venčiary,

z nevěstiných rukou berou pěrka, věnce —
a pak ku sobáši vedou zasnoubence.
Panu tatíkovi odevzdali dary,
do chrámu ho slavně provázejí z fary,
a ve chrámě družba vykupuje mladou,
potom k oltáři ji vede družic řadou.
Těsno mladí lidé, těsno stojí k sobě,
aby zlo nevniklo mezi ně v té době;
slyšeť sotva dychot kněze na otázku —
tak si věrná srdce vyznávají lásku! — —

Již jste, děti, sdány jak ten klinček s růží,
kam však odcházíte každé se svou druží?
Vím, až prvá hvězda zdravici vám složí,
teprv pohostíte celý svět si boží.
Budete mi šťastny: či měsíček nový
o sobáši vezdy štěstí nepřipoví? . . .

Vyšel měsíc plný, měsíc krásný, nový —
pro mladou se strojí hoši Janíkovi.
Zapřahají pro ni čtvero ručích koní,
ženicha i družbu viděť na komoni.
Hudba, zpěv i střelba provází je cestou —
nebude víc také jízdy za nevěstou!

A tam v domku jejím za velikým stolem
Janík se Zuzulkou, svadebčané kolem;
jeden po druhém si káže svoji notu,
jaj, a hudci hrají jako za robotu.

Potom družky pějí v zádumčivém hlúčku —
svobodnému žití mladých na rozlúčku.
Začal oběd — družba veršem jídla líčí.
Zatím vzchytili se venku pohoniči,
chlapci malovaní, na širáčkách stuhle.
Roucho nevěstino v pestré již je truhle,
peřinky se bělí mezi svěžím chvojím;
koníčky již vedou pohoniči k vojím — —

Skončen slavný oběd. Slyš, jak mladý matce
za Zuzulku dík i slzy platí sladce,
slibuje ji chovať jako dušku vonnou,
ba i matku k srdci připjať zlatou sponou.
Po něm teskná duše, mladucha se loučí:
„Již se vaše dítě, mamko, odporoučí — —
S bohem, má vy máti! Nechť vám pán bůh splatí,
že jste pečovala dceru vychovati,
srdce své jí dala i ty ruce obě,
když tatíček dobrý svoje složil v hrobě . . .

Och, kdyby moh vděk můj vykopať jej nyní,
padla bych mu k nohám za vše dobrodiní! —
Dík vám, moje družky, šuhajové milí,
že jste vy mně sestry, bratry nahradili.
A ty, domku rodný, kolísko má drahá,
s bohem buď už na vždy — —" A pláč dušku zmahá...

„Hrajte, hudci!" Družba pojal nyní mladou, —
jaj, už ti ji, Janko, na vůz první kladou,
rodinka k ní tvoje s růšnicou se tulí — —
Heja! na kůň chlapci již se vyšvihnuli.
Jezdí celou vískou, veselí se, pějí,
až pak v nové bydlo pestře dojíždějí.
Ženich snáší sobě Zuzulku sám s koče:
šumnou dostanete dceru, matko, otče!

Přivítali děti, podali jim medu,
aby sladce spolu žili do posledu.

Byly hody hodné:
víno věru bodne —
hoj, však je to víno,
víno samorodné!

Cymbál zvučí znova —
ženka Janíkova
s pohoničem v kolo
v první letí solo.

Ej, kdo tebe poví,
tanci ručníkový,
když dva lidé kleknou
na ručníček nový!

Na ručníček nový,
mezi dvojí svíčku,
děvčata kdy v líčku
rdí se pro hubičku.

A což jásot pravý,
šarvanci kdy zdraví
bujný odzemek si
po valašku spraví!

Ale což ti znají!
Nevědí, že v taji
mladušinku družky
již si ukládají.

V komůrce že mladá
partu, vínek skládá:
pro dětné je děti
družba schovať žádá.

Rúšnica že asi
rozpletá jí vlasy,
družice že její
žalostně jí pějí.

A že květy z vínku
berou v upomínku,
že už Janík šumný
sen sní nevýzkumný . . .

Šuhajíku, květe bílý,
pozři po tom světě chvíli,
taž se tmavé hory venku,
má-li takou jahoděnku,
jako máš ty Zuzulku!

Šuhajíku, květe bílý,
pozři po tom světě chvíli,

taž se plesa, ptej se ladně,
má-li takou perlu na dně,
jako máš ty Zuzulku!

Šuhajíku, květe bílý,
pozři po tom světě chvíli,
taž se země, máti tvá to,
má-li v ňadru také zlato,
jako máš ty Zuzulku!

Šuhajíku, květe bílý,
pozři po tom světě chvíli,
taž se modra v nedohlednu,
má-li takou hvězdu jednu,
jako máš ty Zuzulku!

Netázal se Janík bílý,
hleděl do hvězd očí chvíli,
slíbal rosné perly s víček
hladil tváří jahodníček,
objal zlato, Zuzulku — —

Nebudu vám více pěti,
slunko kterak našlo děti,
k Zuzulce jak družky spěly,
hlavičku jak zavíjely.

Jak ji vedli do kostela,
dar jak nesli na valašce,
jak pan tatík, církve strážce,
přál, by byla jako včela.

Jak jí družba na pitvoře
na dům sbíral dárky spoře;
den jak čtvrtý na ostatek
všecku vísku lákal z chatek.

V žertovném jak mládež spolku
vodičku šla čerpať svěží;
mladucha jak od padolku
s vodou zpět jak srnka běží.

Dědinou jak na kolese
mátoha se dvojí nese;
kterak domky bělolící
obcházejí hojnalníci.

Kohouta jak počnou stínať — —
Netěžko se rozpomínať,
radostník jak starší dělí —
však jsme také díl svůj měli.

Propustil už starší hosty. —
Dnové mladým parou letí — —
Dej bůh štěstí, švarné děti,
s bohem, zpěvanek mých skvosty!...

Hore ho!

„Vzhůru číše, Slováci!
Třebas ňadro krvácí,
třebas vrah v ně zaryl spár,
vzhůru, brati, pro pohár,
hore ho!

Srdce ven, ať vidí svět
v ranách jeho krve květ,
ať je vidí nebesa,
ať se peklo rozplesá, —
hore číš!

Darmo Slovač věků dosť
úpí k nebi o milosť:

jazyk dětem řeže z úst
ledačina beťár z pust —
dolů ho!

Krásným Tatrám loupí kov,
slovenčině stříbro slov;
a kdo páž zved v ochranu,
toho vede k čakanu:
„Hore ho!“

Odrodilec, bídný brat
samozvaný jeho kat,
žid a Němec, krkavci,
tělo rvou vždy k podstavci:
„Dolů je!“

Běda, bože! stvořils nás
jenom dravcům za pospas?
Dej nám, bože, odpověď:
zde máš naše srdce, hleď!
Hore je!“

A bůh zahřměl z oblak teď — —
„Ha, to nebes odpověď! . . .

V prsa, brati, odvahu,
bůh chce naši přísahu —
hore meč!

Chceme vlastní silou svou
v porobu bíť pekelnou:
v zoufalosť kdo neklesá,
s tím je svět i nebesa!“ —
Hore ho!

Vavro Brezula.

I.

Což vy, zlaté časy, máte vůli stálou:
za skleněným vrchem, za dřevěnou skalou!
Bývaly jste, byly, ale prchly v chvíli,
smutnou Slovač jste vy zradně opustily;
zmizely jste jako lehký větřík před ní,
zasvitly jste z rána, zhasly po polední,
v chudobě jste přišly, ujely nám v koči —
neohřála Slovač nikdy na vás očí!

Neroní to nebe hvězdiček jak písku:
slovenská to máti pláče nad kolísku:

„Hajej, dítě, luli, až vyrosteš, synu,
pomstíš ubitého baťka na Turčínu!
Orel dá ti křídla, lev své mocné údy,
Tatra svoje žíly, Parom dech svůj rudý . . .“

Rostl Vavro pěkně jako makovička,
Slovači náš junák zarost do srdíčka.

II.

Táhli Turci, táhli, sbory jako chmáry,
táhli z Filekova k Lupči na chotáry,
v jedné ruce oheň, v druhé ruce vražda:
juj, hřbitovem po nich dědinka je každá!
Zem slovenská úpí pod rumáky těžce,
chmuří se i skály Lupči ve soutěžce,
Hron své vlny mutí, hory čela mračí —
seskákali s ořů Sytna pomáhači,
nakladli se v průsmyk, zavatřily vatry.
Viděly to z dálky, zabouřily Tatry,
šlehl Parom živou střelou nad lupiči — —
Co se Turci děsí, utíkají, křičí?
Hej, tam se skal vrchu mláď slovenská kvapí,
líce pochmuřená jako Sytno v kápi,

zraky zaníceny jako Kriváň v búrce,
ze srdcí jí šípy rostou na odpůrce.
Nad hlavami točí valaškami hoši,
a před nimi Vavro jako na Tátoši;
letí jak by orel dal mu křídla ručí —
hoj, už Turky svírá lvího do náručí,
palošem v ně rubá litým z Tater žíly,
Paromův blesk na něm spočinul v tu chvíli.

Žene junač Turky valaškami, kyjci —
do vln Hronu vrahy ženou Turkobijci,
a Hron pohněvaný nepřátely chytá —
ej, byla to bitka na Příboji litá!

Lala! aga sketa do vln skočiť váhá,
padá na kolena, volá na Allaha,
prosí pro bůh milosť, strach jím běhá křečný:
„Nevíš, čestně umříť — žij, ty nestatečný!“
Odvrátil se Vavro — skočil aga v nohy,
utíkal a v dálce hrozil ze zálohy:
„Chraň se, ďaure Vavro, vrátím se jak čmelík,
na supa však vzrostu — Allah, Allah velik!“

Hej, v průsmyku hlučno: po krvavé plaši
Lupča s Lubětovou hýří v samopaši,

vatří bujné vatry, pějí šumné zpěvy,
vyhazují chutě kulače si révy,
pozabučky křepčí a kolesa lámou:
máš ty, Vavro, věru chasu světoznámou!

III.

Spala Lubětová, do zorěnky spala,
mutného se jitra, bědná, nenazdála!
Několik už slunci Vavro v dáli mešká —
přišla na domov mu ťažobečka těžká.
Ne jen ťažobečka: Turci přišli draví —
juj, byl v Lubětové salhan překrvavý!
Ještě Vavrův domček věrná čeleď brání —
darmo! kde je tolik vrahů do rubání.
Klesá mladý starý, povázány ženy:
najdeš, Vavro, doma holé jen už stěny!
Odvleče ti aga žínku do zajetí,
vychová ti Turky drobounké tvé děti.
V jizbě tvojí hýří, ve tvém domě hody:
„Vař ty, ďaurko pěkná, jako u vojvody!
Navař, ďaurko, hostům, než se venku sšeří,
vybraného masa navař ku večeři!“ —

Klade žínka ohník, pláče ve pitvoře:
„Co si počnu, hříšná — nikde masa v dvoře!"
Jajká něboračka, — tu však, boží rady!
jak by s dubu spadl, Brezula je tady . . .
„Dej bůh štěstí, ženo! — Hej, či u nás hosti,
že, má ženo, vaříš jako k veselosti?" —
„Jaj, mužíčku, věru hostů dosť — dům pustý —
nemám, duško, Turkům masa do kapusty!"

„Nože počkej, žínko, hned ti, do Paroma!
vybraného masa nasekám a doma — —"
Vytrh Vavro paloš široký a křivý,
vrazil mezi Turky: „Lala! světa divy!
Dej bůh štěstí! . . ."

Kdyby v Turky Parom střelil,
nebyl by je věru hůře zneveselil.
Shasli rázem louče: ej, tma jako v rohu!
„Nuž však já vám, Turci, k světlu dopomohu!"
Sevřel statný Vavro křemen do lvích zubů,
nakřesal si šavlí jisker ku porubu.
Každým svitem jiskry našel jednu hlavu:
„Na pokon šels, ago zradný, na výpravu!"

Pobil Vavro hosty, sebral junač novou,
vybil vrahy Turky za svou Lubětovou.
Neodešla domů jedna turská hlava:
hoj, šel tam jen strach a Brezulova sláva!

BRANKO.

I.

Krev uherské révy z pohárů se pění —
hoj, dnes na rozluku hody na Zvoleni!
Na Zvoleňském zámku v malované síni
s měšťany se loučí páni moslemíni.
S měšťany se loučí, s upřímnými pány,
že jim otevřela pohostinnosť brány.
Ale smutno nyní v malované síni,
hlavy k ňadrům věsí páni moslemíni.
Kudy ujíť z města? V horách zárub plno,
a v zárubách horských chlapců nesčíslno.
„Branko sám je s nimi!“ tak zní hlasy zvědův,
„Branko, jenž ví pouštěť — v ráj jen Mahomedův!

Jaj, kdy v noční kraje padá zoř tří vater,
pouta na valašky otroč mění Tater,
do skalnatých hradů ze blízka i z dálky
valašky své snáší, dobré samopalky,
ku valaškám pěsti, k samopalkám oči:
nikdo na tom světě Slovač nezotročí!
Dřív než Branka spatří, klesá, páni bratři,
klesá, a krev lije pod ním bedelije!“ —

Branīčkova sklizeň krvavé má setí:
rodinku mu Turci vzali do zajetí.
Šťastně Branko unik do zelené hory,
a zelené hory zvolil za komory.
Na braliskách ostrých na vysokých horách,
které čely tonou v malovaných zorách,
na těch plitkých kolech mnohý moslem poleh!
Kde slunečko sedá, běda Turkům, běda!
tam je břitká cesta — k ráji Mahomeda . . .

Smutno, ticho nyní ve Zvoleňské síni,
hlavy k ňadrům věsí páni moslemíni.
V tom však ručím krokem hlásal mezi pány —
„Jaké zvěsti neseš, sluho, do dvorany?“ —
„„Velkomožné panstvo! na zámku je zpráva:

s ramen padá — vivat! — Brankovi už hlava…“ “
Hej, ten poplach kolem! Turci poza stolem
hurisky už v ráji v duchu objímají,
o poháry tlukou, jatagany zvoní,
už jich tři sta ořů zejtra nedohoní!
Hlásal přived zvěda — skokem Turci v okol:
hojže, hleďte, jaký přiletěl k vám sokol!
V líčku jarní zoř — sníh pod širáčkem zanik —
zelená košilka, rudý dolomaník,
nohavičky úzké, pás na dříku tuhý,
sponky na něm zlato, gombičky jak z duhy.
Cedidlo na pleci — hedvábina tenká,
což se jásá pod ní drobná fujarenka!
A v té statné pěsti junácké hle štěstí:
břitká valaška jak letní slunko svítí —
utíkejte, Turci — přijde hromobití!
Heja, chlapec dobrý, však ho každý pozná,
kdo mu pozří jednou na oruží hrozná,
kdo mu zbloudí jednou okem v orlí oči —
ej, to švarný jonák jak prut ze klokoči!

Sotva chlapec pohnul v tváři jedním tahem,
jako zkamenělí Turci stojí šmahem.
Což kdy ústa vzruší: „Na mou hříšnou duši!

povedu vás, páni, do koliby v hoře:
tam Braníčko leží jako ranní zoře —
sto dukátů dáte, sto Kremnických napřed,
bych tu zlatou mušku v pavučinu zapřed! —“
Pojali ho Turci ruče mezi sebe,
hleděli mu v oči, mysleli že v nebe;
podali mu pohár, hleděli mu v líčka,
dumali, že hledí z rána do sluníčka;
zdrávkali mu páni, na košilku zřeli:
zelenější limby v Tatrách neviděli!
Pobízeli píti — na pás zřeli stokrát,
mínili, že hledí na Kriváňský poklad.
Jaj! a kdy se rtíků rozemknuly spony,
hútali, že slyší Bystřické zněť zvony . . .

Hodovali Turci na Zvoleňském hradě,
kudy zejtra jeti, radili se v radě.
Nepojedou chytře ku Králově Holi:
ku Bystřici krásné rovinou jet volí.
Pili Turci, oba vypili by Hrony,
kdyby na poledne neodbily zvony.
Hej, tu starý chlapec: „Tři sta bohů, páni!
nože no! čas věru do hor na čekání.“
Měštěnínů dvacet vyskočilo k tomu — —

Ej, už Jidáš vede brať svou do polomu:
zlata plno vrecko, v tvářích víno všecko.
Pod polomem dole, na sto dobrých kroků:
„Stůjte pohromadě a mějte mne v oku!
podívám se, spí-li Branko v této chvíli.“
Rozuměli páni, kroky zastavili.
Jen ten šuhajíčko, jen ten Palko bledý,
pán bůh sám ví proč chce s chlapcem na výzvědy
Nepustí ho páni: „Mlád jsi ještě, hochu!“
Jaj, cos, hochu, v líčku pobled od vrtochu?
Beztoho již chlapec mizí pod polomem — —

Mizí, páni, mizí, ale z úst zní hromem:
„Dej bůh zdraví, páni! děkujem vám šumně —
věru skoupi nejste — dáte nerozumně:
uletěl vám jatý orel za orlaty! . . .“

Omráčená druže stojí, k hoře hledí,
nohy přimrazeny, rty bez odpovědi;
ruce tisknou jilce, pušky visí s ramen,
ale v každé žilce na mráz potuh plamen.
Po drahné prv chvíli stuhlosť pánů jihne:
„Do Paroma!“ křičí, „snad ho rána stihne!
Hore za Braníkem!“ — Ale puška něčí

naměřena proti: „Kamto v nebezpečí!
Pošetilci!“ bledý Palík volá v chvění,
„chcete v hoře zkázu? Nazpět do Zvoleni!
Věru Branko v hoře ukryl chlapců spoře:
nazpět! než nám lebky valaškami soře!“ —
Hej, což páni tryskem za zmatku a strachu
ztrácejí se rádi ve Zvoleňském prachu!
A za nimi Palík, tajným žalem schvácen:
„Našel jsem tě, otče! Dvakrát jsi mně ztracen!“ . . .

Zvolna krásný večer padá do chotárků,
blankyt sype hvězdy do bystřin a jarků;
a když tichý večer v plnou noc se mění,
vínem vše a bázní spito na Zvoleni.
Spánek víže oči, obletuje hlavy —
hoj, netuší žádná, co tři vatry praví:
s Čertovice volá bílá vatra v dálky:
„Nepřítel se blíží — za pás samopalky!“
Žlutá vatra volá se skal na Ďumbíře:
„Hor sa junač! na zboj otčině i víře!“
Rudá vatra volá se Královy Hole:
„Ke mně, chlapci, ke mně — havrani již dole!“ . . .

II.

Zoři červan střílí růžovými luky,
hlavičky se klobou květovými puky,
a pod ranní mlhou na sihlině svěží
granátová třísen̆ v drobných perlách leží.

Slovensko mé šumné! Zem kdy vesmír zrodil,
věru že sám pán bůh po tobě si chodil!
A jat vnadou tvojí slzy plakal blahem
tam na věžích Tater, pod svým rajským prahem.
Ujaly se v horách jasné slzy boží:
na bystřiny rostou, na plesa se množí.
A ty hvězdy s nebe, klesají-li dolů,
do Slovenska touhou zapadají spolu,
scházejí se všecky na plesách a říčkách
čarokrásným Vilám v čelku na partičkách.
Jaj, Slovensko moje, kdo tě spatřil jednou,
po tobě mu vzdechy více neusednou!

Zazořilo s nebe. Nad Královou Holí
srážejí se chmury hustě nad sokoly.
Dvě stě dobrých chlapců nad ohnísky sedí,
pušky nabíjejí, ku Zvoleni hledí,

valaškami točí, nasršené oči,
nahromžena prsa — — Hoj, vy švární branci,
krvavá polévka zaleje vás v tanci! —
„Jakže? divy světa! Hrmeň bohů do nich!
Neujedou ani na arabských koních!
A kdyby jich bylo stokrát než nás více,
zachvátí je dole naše hrmavice!“ —
Usmívá se Branko, hladí sobě bradu:
„Horká vaše cesta, Turci, k Cařihradu!“ . . .

Jaj, Branko, Braníčko, slovenská zorničko,
ký šuhaj kluše to? Obrať se maličko!

Nuže, zvěd to hlaný, chlapec malovaný,
jenž nám zvěsti nese od Bystřické strany.
Nese zprávy, nese: „V tom Bystřickém lese
vyzvídali Turci: „Allah! Navraťme se!“
Viděli tam četu statných horských chlapců,
rozletli se nazpět jako hejno vrabců.
Hoj, tož druhou cestu Hassan-Aga zvolí —
bude bitka, bude pod Královou Holí!“

V ráz valašek dvě stě zařinčelo hlučně: —
„Věru nakrmíme moslemy dnes tučně!

Nakrmíme těžkou olověnou kaší,
zapíť dáme krví po té horské paši!“
Zjásaly se ohně po Slovensku svitno —
„Hej; dnes k Čertovici přistěhujem Sytno!“ . . .

„Zrada, zrada!“ — „„Hurá, hurá!““
Táhne proti chmuře chmura.
„Hotovte se do boha!“
Zašla dýmem obloha,
zakypěla vzteklá bura:
zahučelo v ráz střel dvě stě —
zatínali Turci pěstě.
„Allah! Aman! Allah kerim!“
úpí hlasem tisícerým.
Zle je Turkům, těžko, těžce,
sevřeni jsou ve soutěšce.
Hrmavice s hora, z dola —
Allah ďaurům neodolá!

Skáčou jiskry z jataganů,
blesky srší z podsekaňů,
hbitě řinčí valašky.
„Hej, půlměsíc padá s mešit,

Azraël vás bude těšit —
v peklo, Turci, z porážky!“
Klnou Turci, koně řehcí,
bez pánů v dál pádí lehcí.

Letí Branko po agovi:
„Nejsme, tuším, známí noví!
Dolů, ago, páž mou zkus!
Braň se, ago, křivulku ven!
Vstup do pekla již ti smluven —
nenávisť má nezná hrůz!
Vrať mi děti, vrať mi ženu —
dolů, Turče, se třemenů!
Nuž, a líp teď hruď si chraň!
Jak? že krev už z ní se deře?
Chacha! do pekla již dvéře
odemk ti můj podsekaň?
Táhni k čertu, suky synu!“ . . .

Černá bura bije v buru:
„Za Slovač, hoj, za otčinu!“ —
„„Allah! Aman! srdce vzhůru!““
Počal úděs, nastal zmatek,
končil rudý horský svátek,

krvavý dým stoupá z jatek.
Lehlo Turků jako stébel —
„Jaj, co třeba peklu hřebel!“
A kdo ještě nedostřelen
prchá nazpět jako jelen.

Zmlkla krátké bitky vřava.
Večer s Turky dokonává.
Vyšla luna zkrvavělá,
osvětlila mrtvá těla:
hřbitov dole, jiný v stráni —
nepřátelé porubáni,
porubáni, rozehnáni,
a kol pusto jako v dlani.

Na Královĕ Holi bohaté jsou stoly:
junáci se loučí s Brankem, se sokoly.
Nesou kořisť s hora, nesou kořisť z dola:
„Dej bůh štěstí, chlapci! než nás vatra svolá!“ ...
Branko sedí stranou, sedí, ústa němá:
co mu schází? Mléka ptačího jen nemá!
Pohroužen je Branko v ráje minulosti:
myšlenky mu přišly — přišli z Dětvy hosti.

Sečany hle! chýžka, žena, drahé děti — —
Ah, vždyť dávno, dávno zašli ve zajetí!
Puklo srdce žence, klesla jí as hlava —
och, zda u hrobu jí někdo z dítek stává?
Běda! Ze synů již moslemíni budou,
a snad na valašce krev má jejich rudou?
Kdo ví! — Zbledlo líce, mráz mu projel tělo,
několik slz jasných po řasách se chvělo . . .
„Lépe, zhubil-li jsem oteckou je pěstí,
než se s poturčenci střetnouť jednou v štěstí!“
Ztrácí duch se, ztrácí v ztraceném svém ráji,
dumky, černí ptáci, hlavu oblétají . . .
„Pryč, vy černá křídla! strach z vás padá v líce,
jako bych těch chlapců neuviděl více! . . .“

Nad Březno se chystá z pochmurného místa:
Nechoď, Branko, nechoď! předtucha dí jistá.
„Nejsem junák více? Nejsem více orel?!“
Slyš, co havran kráče! — „Bodaj že si zhorel!“
A valaška ručí za havranem bzučí . . .

Zůstala jen s Brankem zas ta malá četa —
nejsmělejší junač z celičkého světa,
jen ta malá četa, třicet bez jednoho — —

Kde je, Branko, Marcík? — „Nevšímám si toho!“ —
Vzali chlapci zbraně, vzali budky, rožně:
třeba nesili jste, což je v Březně o žně!

III.

Večer jizbu šuhajovu na kapličku mění:
hoch se modlí růženec svých zpomínek a snění.
Každé zrnko bodá srdce jako břitký klínek —
bez konce zrn na růženci — jeho upomínek . . .
Z šera před zrak vystupuje obraz bílé ženy:
oči ze skla, tváře z pěny, vlasy rozpuštěny.
A v těch vlasech bílý leknín a hrsť vodní řasy —
vzúpěl šuhaj: „Lžete, lidé, máť že zoufala si!“ . . .
A zas v oči usmívá se blaze líčko dvoje:
„Jak ty hvězdy zapadly jste, drahé dušky moje!
Zapadly jste“, šuhaj vzdychá, „v nerodné tam zemi,
zapadly jste, holoubkové, u hrob matčin němý! . . .
Jediný já prchl šťastně — —“ Zas růženec stiskl:
před zrakem mu horský chlapec valaškou svou blýskl . .
„Zůstaň, zůstaň!“ vzúpěl šuhaj, „vždyť jsi mojím apkou —
bych moh tobě ruce zlíbať poslední slz kapkou!“ —
Pohroužil se šuhaj sněním — zas růženec stiskl —
v tom na prahu šuhajově bodrý přítel výskl:

„Hejže, Palko, v srnčí nohy! Pojď a jásej s námi:
Brankovi již nepomohou ani ďábli sami!“
Skočil Palko rázem v nohy, chytil za hruď druha,
zatřásl jím, jako stromem smršť kdy třese tuhá:
„Sedm bohů, ještěr, v tebe! jaké máš ty zvěsti?“ —
„„Jaj, Palíčko, lastovičko, nuž tak povol pěsti! —““

Klesly ruce Palíkovi a druh: „Nechť jsem sučin! —
Ver jsi chorý!“ — „„Nejsem, byl to radostný jen účin —
mluv, kde Branko?““ mrazivým se hlasem Palko shání.
„Na Březenských horách rybku lapají již páni.
Slyš jen, Palko! V Čertovici Hassan-Agu zhubil
a víc nežli polovici moslemů s ním ubil.
Kdo měl posléz nohy srnčí, nazpět doběh v krátku
a co dostal, to si věru schová na památku!
S Turky přišel chlapec Brankův, a ten za dukáty
k Braníkovi od mladuchy-smrti vede svaty.
Nuž pojď! víno křišťal — —“ Ale Palík placho šušká:
„Jdi jen, brate! — hlava má dnes tíhne do vankúška.“

Vrtěl pan brat bujnou hlavou, nechal v jizbě Palka…
Ve plášť Palko zahalil se, v pase samopalka.
Ze stajny si vyved sivka, pohladil mu hřívu —
neosedlán oř s ním letěl mžikem v dálnou nivu.

Leťem jako Tátoš letěl tam po břehu Hronu
a na brodě nožky brodil ve hvězd milionu.
A zas od vln safírových šuhaj bodal oře —
letěli a letěli, až od hor svitlo zoře.
Zlaté zoře! shledlo slzy v očích hochu ranně,
doneslo je v lúčkách svojich na Březenské báně.
Zazořily slunkem báně — dojel šuhaj k bráně.
„Hoj, tak záhy mosty dole!?“ — „„Hleďme toho ptáčka!
Neví, že dnes pod Makovym vzácná polovačka!““ —
Netázal se Palko více, znova bodl oře,
letěl v tuše úzkostlivé ku zelené hoře.
Letěl jako se Kriváně divá boží střela,
letěl jako myšlenka mu pod Makovo spěla.
A slyš! v hloubi tmavé hory veselé ty hlasy.
Ej, to věru švarní chlapci z Brankovy jsou chasy!
Skočil s koně, dal mu vůli, doběhl k nim rychlo:
třicet hrdel bez jednoho ve zpěvu hned ztichlo.
Zmlkly gajdy, jak by Palko byl jim přeťal hučky,
a v těch nohách zdřevěněly čacké pozabučky.
Tomu, v ohni zapomenut, vzejmul se hle! vátral,
a kde kdo byl, v uděšené tváři hochu pátral . . .

Tak ty tváře horské chlapce poděsily rázem.
„Kde je Branko?“ šuhaj zvolal. „Se zlým jedu vzkazem!“

„„Mluv, šuhajko, odkud že jsi? Jaké tvoje vzkazy?““ —
„Smutné vzkazy, páni brati: smrť se horou plazí . . .
Jeden z vás byl na Zvoleni — a než svitlo zoře,
nechať shořím! páni z Března dávno byli v hoře!“ —
Jaj! teď chlapci teprv slyší! V ráz se chopí zbraní:
v pravé dlani po valašce, pistol v levé dlani.
Ha, což spěší ku kolibě, pod níž Branko dřímá!
Leč v tom slyšte! Parom houkl chlapcům před očima:
ne, ne Parom, ale výstřel — — „Běda jeho žití!“
Jako střely ku kolibě junáci se řítí . . .

Zjásala se tvář myšlenkou libou,
zachvěly se Branîčkovi rety.
„Nedám tebe,“ šeptá, „za tři světy!“
A své ruce rozpjal pod kolibou.

Nespí Branko, sní jen o svém ráji:
ženka před ním krásná jako v báji,
a z tří dítek, milé moje nebe!
poznává jen ji, jen ji a sebe . . .

Vesel opět domček v jeho Dětvě,
zlato rodí pod rukou se ženky,
a tří synků drobné fujarenky
jásají a kvílí jak ptač s větve.

Oh! teď ženka k Brankovi se kloní:
„Pojď, o pojď, můj drahý!“ z úst jí zvoní.
„Už je čas...“ A Branko vzhůru skočí —
slzy mu však zatřísnily oči . . .

Ha, slyš, Branko! Jaký že to hlomoz?
Stíhatelé odhrnují listí,
tváře planou hroznou nenávistí —
jaj, Braníčko, pán bůh tobě pomoz!

Juj, juj! běda! Marcík vrahům v čele —
Jidáš prodal opět spasitele . . .
Z myšlenek svých rázem duše spěla,
skočí Branko — již však za ním střela!

Ne, ne za ním: vrylať spár mu ostrý
v bílé ňadro, a tak mu jím třásla,
div mu v hlavě paměť nevyhasla —
hledí Branko — zří kol šklebné kostry . . .

V ráz však mdloba přešla. Jako jelen
skočil v nohy, stiskl, kde byl střelen
a pěšinkou, jež se v horu točí,
uletuje černým ptákům s očí.

„Stůj! vždyť smrti neutečeš nikam!“
kráče za ním hejno dravých ptáků.
„Však se ani smrti neodříkám,
umřít chci, leč se Slovenskem v zraku — —“

Volně mizí dobrý chlapec v hoře.
A v tom, jak kdy rozbouří se moře
a své vlny vztekle k břehu metá,
vyrazila z houští chlapců četa.

Jeden pohled na vrahy jí stačil,
hoj, a výstřel životy z nich páčil;
a v kom ještě jiskra žití tlela,
valaška ji vyrazila z těla.

Prvou duši-káně pustil Jidáš . . .
„Hore chlapci po krvavé stezce!“ —
Letí četa za Palíkem rezce —
pospěš, sic už Branka neuhlídáš!

Na skále tam na Makově sedí,
kalným okem po Slovensku hledí
a na srdce tlačí ruce obě:
„Dochoval jsem, Slovači, ho tobě!“

Náhle tváří úsměv kmitl blaha:
hojže! chlapci vybíhají z lesa,
a před nimi — sen to? pro nebesa! —
jeden volá: „Otče! hlavo drahá!“

Vyskočiť chce Branko, klesá — běda!
již však líbá synček líčka bledá,
líbá ruce, líbá drahé čelo,
že se srdce slastí rozechvělo.

„Pověz, pověz, duško má ty zlatá,
živa-li je dobrá moje ženka?
A kdes nechal Dáňa, Vasilenka?
Byli tehdy ještě nemluvňata! . . .“

Oči klopí šuhaj, slzí, mlčí — —
„Nemluvíš? Tož schvátil dráp je vlčí?
Předešli mne — nuž tam, v žití jiném
srdce na srdci si odpočinem! . . .“

Propuk Palík v nářek usedavý.
„Neplač, zlato!“ Branko těší syna.
„Zde máš chlapce — dole domovina,
a tam Slovač Turčín loupí dravý!“

Potom Branko děkuje se druhům.
„Pozdrav neste,“ šeptá, „mojim luhům,
potěšte mé Slovensko, mé nebe,
že mu dávám Palka místo sebe . . .

Hrob mi dejte zde — bych viděl k Hronu —
zazpívejte zpěvanky mně šumné — —“
Sklonil hlavu jako v touze dumné,
pohleděl tam v doly a zhas v stonu . . .

Hořekoval nad svým baťkou Palko drahnou chvíli,
až na pokon dobří chlapci hrůbek upravili.
Kopali ho valaškami, vystlali ho spáčem,
uložili Branka s hlučným střílením a pláčem.
Letěli kol sokolíci, juj, ten jejich krákot:
„Braníčku náš, poskoč v nožky ze smrtelných mrákot!“
Letěla kol kukulěnka: „Braníčku můj, kuku!“ —
Klekli chlapci, zapěli mu pěkně na rozluku:
„Hoj, Braníčko, lastovičko, spi jak na vankúšku,
slovenskou zem máš ty, drahý, pod hlavěnkou v lůžku!
A valašku nerozlučnou, tvoji druhou ženku,
dala ti brať zarmoucená k ruce do podstěnku.
Na Makově nasypala mohylku ti pěknou:
zde se prsou žádné střely více nedoteknou!

Budeš ty, náš kapitáne, šumně viděť v doly
na Slovensko divokrásné po Královu Holi!
Srdečko se zahřeje ti, a což bude o sny! —
V letě hrob ti slunko zlíbá, vůni dají sosny,
a ptač drobná na zobáčkách za té jitřní rosy
co rok tobě ze Slovenska nové písně snosí!“ —

Dopěli a vzchytili se při Brankově rově — —
„S bohem!“ šeptal Palík ještě a vstal po tom slově.
„S bohem, otče!“ . . . Setřel slzy, okem přelet doly:
„Hore tedy, chlapci moji, ku Královĕ Holi!“ . . .

Za rozlúčky.

Ó nelekám se letního již vedra,
zřím s odvahou těm bouřím jeho vstříc.
Má vesna písní byla přec jen štědra,
zoř lásky plála z jejích zřítelnic.
Ne, nevěřím, že květy písní zvadnou,
až zima obejme mě paží chladnou
a slunce lásky neoslní víc . . .

Hoj, srdce moje, podle tvojí rady
v svět kročil jsem, — jen vlasť mi byla svět
a světem bude! Tatry jeho hrady —
jich nevydám, z nich neustoupím zpět.

V ty bašty vletěl sokolík jsem mladý,
v nich nalezl jsem křišťal srdcí všady,
v nich vytrvám, ať hněv či zášť mi hrozí,
ať vrazi s prorady je obtáčejí vozy;
v nich silen jsem — a bohpomozi!
v nich, tuším, ještě Slávě budu pět . . .

Na vysvětlenou.

Již slavný náš Jungmann toužil pojati do svého českého slovníku veškerou jazykovou látku slovenskou, kterou, bohužel, shromážditi nebylo tehdy možná. Jako náš Heyduk po zralém uvážení a mnohých studiích slovenského kraje, lidu a písně, kořistil jsem, podle potřeby i pro příčiny poetické, v některých básních této sbírky ze slovenčiny a domnívám se, že právem. Kdo by si stýskati snad chtěl, že musí při čtení často nahlížeti do slovníčku, toho prosím, aby si slovníček přečetl dříve, než počne čísti dotyčné básně, a podotýkám hned, že každý český vzdělanec povinen jest znáti Slovensko; tím spíše ovšem ten, kdo dí, že Češi a Slováci jsou jedno. —

Slovensku. Str. 71.

Peklo Sytno (*sytnem* jmenují Slováci často *peklo* vůbec) — vrch ve stolici Hontanské blíž baňského města Šťávnice. O Sytně kolují mnohé pověsti. O vrchu tom, jejž jsem vloni navštívil, více povím za krátko ve své „Mrtvé zemi“.

Z potulek. Str. 72—98.

Některé z písní tohoto cyklu jsou ohlasem slovenských zpěvanek.

I. *Turec* — stolice Turčanská, nazvaná pro svou krásu *zahrádkou Slovenska.* Zde jsou Slovenky nejspanilejší. Intelligence jejich pojí se v Turč. Sv. Martině v jednotě *Živena.*

IV. „Led vaše *oči* zamyká — tam lastovka — mé srdce dřímá." Jezera v Tatrách jmenována jsou plesy, stavy i mořskými *oky.* O lastovkách známa je báj, že přezimují pod ledem.

VII. „Tři sta bohů prabohů!" Na Slovensku podnes uchovalo se mnoho přísloví, pořekadel, frází atd., které mají význam bajeslovný. Srovnej dále: „Sedm bohov v těbe!" — „Parom ti do duše!" — „Zmok ťa vzal!" — a v. j.

X. „Jsem já za boháče!" — je dojista správnější fráze, než: „Co jsem já za boháče!" Důkladnější znalosť slovanských jazyků neškodila by věru mnohému našemu dobromyslnému „brusiči". Ba i v maďarčině, tomto „nejpanslavističtějším" jazyce, nalezl by čisté původní tvary slov, jichž užívá se často v tak podivné podobě, že nevíme, jakého jsou původu. Farář Franko Šujanský v Radvani pracuje o velkém slovníku slovanských slov v maďarčině.

XI. „Dolů, ovce, dolinami" — slova v nár. písních slovenských často se opětující. „— nebo vrať nám Jánošíka". — Lid sloven. bájí, že „dobrý chlapec" Jánošík vrátí se ještě, áž bude nejhůře. Jánošík je vy-

touženým bohatýrem slovenského lidu; podoba jeho s *Jánošiakem,* popraveným v Lyptově, jest jen básnicka. (Viz „Spevy Bottovy“ a článek náš „o slovenské poesii zbojnické“ v „Ruchu“, seš. 1., 2. a 3. r. 1880.)

XIV. Pýtať děvče na chlebík — žádať si je za ženu.

XVI. Lid je „malovaný“, a malované jsou i slunce, nebe atd. Epithet to častý v slovenských zpěvankách; podobně i *mrcha* (mrcha Maďar, žena mrchavá a j.).

XVII. Tátoš — báj. kůň bez spodní čelisti; popásá se na bařinách. Člověk může si ho podmaniti.

Na Štrbském plese. Str. 99. Jezero toto leží nejjižněji pod Tatrami, 4360′ nad hladinou mořskou. Z jezer na slovenské straně je největší; má 20·4 hektarů. Pohled na Vys. Tatry je odtud velkolepý. Více o plese tom napsal jsem vloni do „Světozora“ (v „Měsíci pod Tatrami“).

Že byla kolébka Slovanstva pod Tatrami, o tom bylo již mnoho napsáno; někteří spisovatelé pokládali dokonce i nynější slovenčinu za řeč všeslovanskou. Ostatně pravda je, že se Slovák snáze, než kterýkoli jiný Slovan, jmenovitě Čech, srozumí s Rusem, Polákem, Hrvátem-Srbem atd.

Tatry. Str. 101. Křivý hřbet Kriváně porovnáván bývá obyč. se lvem, chystajícím se do skoku. — V básni této vyznačeny jsou největší hory Tater.

„Tam u stříbrné stuhy vodopádu“ — míním *Závojový* vodopád, viditelný slabě ze Štrbského plesa; viz více v „Měsíci pod Tatrami“.

— *„jež lidstvu pěvce kolébají“.* Zpěvnosť slovenského lidu je známa. Že Tatry i umělé pěvce vychovávají, toho příklady vidíme stále. Mickiewicz hovořil o našem Kollárovi,

že se utekl do Tater, aby tam mohl poslední slovo své poesie, které končí věk starý a počíná věk nový, slovanský, vyzpívati. Na Tatry hleděl pěvec „Slávy dcery“, když volal hlasem prorockým: „Co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba!“ I náš Heyduk vrátiv se odtud, počal novou dobu svého slavičího života.

Chudá dědinka. Str. 104. Také popis dědiny Boci, kdež se dříve na zlato dolovalo, a případ tuto podaný vypsány jsou v „Měsíci pod Tatrami“.

Pod Ďumbírem. Str. 106. Cestovatel po Slovensku slyší dosud často na horách písně, zpěvy přes dolinu. Mladí lidé odpovídají si tak na vzájem, škádlí se, a což vím, nevyznávají-li si lásku! Kollár ve Zpěvankách uvádí některé popěvky takové, na př. hoch zpívá na jedné stráni:

„Horička (lesíku) zelená, zelenaj sa:
vydávaj sa dievča, vydávaj sa!“

A děvče se stráni druhé odpovídá mu:

„Vydávať sa buděm,
za těba nepôjděm,
něnazdaj sa!“ Atd.

„— jak ten *obraz kamenný*“. Obraz = socha. — Ďumbír — hora v sousedství Královy Hole.

Na Hradové skále. Str. 108. Pověsť o pokladě Jánošíkově, o hradě zdejším — vypsal jsem též v „Měsíci pod Tatrami“. Hradová skála je divoce rozervaný skalnatý hřeben nad městem Tisovcem v stol. Gemerské. Rimava — řeka.

„— tam v rokli zmizel Rejko s Černou věží“. Věž, v níž byl pán hradu uvězněn, sřítila se do rokle, aniž o tom

zradný hradník a spojenec panin věděl. Když vběhl do věže, aby zavraždil Rejka, sřítil se ovšem za ním do rokle. — Vanda, dcera Husity Uděrského, pomohla hradu od obléhatelů, kteří chtěli hradní lid vyhladovět, tím, že kázala z posledních zbytků mouky napéci chleby, a ty rozkázala metati na hlavy nepřátel.

Na Suchém dole. Str. 111. Horár, o němž psal jsem v „Měsíci pod Tatrami", rozmrzel se trochu na mne, když četl o sobě. Pověděl jsem, že nám večer slíbil, když jsme ze Suchého dolu odcházeli do Tisovce, zastřeliti k poctě diviaka (kance), ale zapomněl jsem tehdy dodati, že dostál svému slovu, což zde rád činím, věnuje mu tuto básničku.

Na Osikově. Str. 113. Osikovo navštívil jsem již třikrát; leží hodinku cesty nad Turč. Sv. Martinem. (Viz „Měs. pod T.") Z něho je krásný pohled na Tatry Oravské a Lyptovské, jmenovitě na hory Malý Kriváň a Choč a na města Sučany a Sv. Martin. Nedaleko od Osikova, ve *Vrůtkách* vlevá se (vrútí se) řeka *Turec* do Váhu.

V žaláři Jánošíkově. Str. 116. Popis v „Měs. pod T." Paludzianka — říčka. Kaštěl (zámeček) Vranov, v němž Jánošík byl uvězněn, jest v dědině Paludzce ve stol. Lyptovské.

„— Ty dalas jemu boha ještě jednou
i dvanáct přibásnilas apoštolů . . ."

Jánošíka slovenský lid oplakává opravdu jako nespravedlivě ubitého svého vykupitele a ochránce před otrokářským zemanstvem, a zajímavo je, že si k němu přibásnil zrovna *dvanáct* „dobrých chlapcův", ačkoliv počet druhů pravého Jánošiaka s počtem tímto se neshoduje.

Popisy *Děmanovské jeskyně* (str. 119), *hrobu Sládkovičova* (str. 121) a *Obrázku* (str. 124) podány též v „Měs. pod. T.“ Sloka básničky „U hrobu Sládkovičova“ vzata ze Sládkovičovy nesmrtelné básně *Dětvan*, a přidán jí toliko refrain. Třetí jeskyně slovenská, *Děmanovská*, jest ve stolici Lyptovské. — *Hrob Sládkovičův* je na ev. hřbitově v Radvani u Baň. Bystřice. Nad ním vypíná se vrch Urpín. *Dětva* ve stol. Zvoleňské — dědina „nejkrásnějších sloven. dětí“. Dětvané (muži) pověstni jsou svými *káčkami* t. j. vrkoči. *Polana* — hora nad Dětvou. — Salaš *Obrazok* jest ve stol. Turčanské. Nedaleko odtud přehlédnouti lze celou tuto stolici. — *Harmaněc* Horní a Dolní — dědiny v údolí říčky Bystřice. — „— tří žup ve svazku“ — Nad *Obrázkem* sbíhají se tři stolice v cíp, jenž označen je sloupem; jsou to stolice: Zvoleňská, Těkovská a Turčanská.

Na Trenčíně. Str. 127. Starobylý Trenčínský zámek je snad největším a nejpamátnějším zámkem Slovenska. Odtud vládl na počátku XIV. století slavný Matúš Trenčanský slovenským krajinám. Známo je, že Matúš přičinil se o volbu našeho Václava II., a když tento volbu nepřijal, jeho syna Václava, na prestol uherský. — Na Machnáči loučívají se drotáři s rodinou. Trenčínsko, jakkoli nejkrásnější, je nejchudší snad stolicí slovenskou. Jan Jiskra z Brandýsa obsadil Trenčín Čechy v bojích za Ladislava Pohrobka.

„Zápolo! Dnes mocnější je komár —“ Štěpán Zápola dostal Trenčín r. 1489 od krále Matěje, i ozdobil ho a upravil tak nádherně, že se mu ani král. sídlo, naddunajský Vyšehrad, nevyrovnal. Kdysi v turecké vojně zajal spanilou Fatmu, z níž učinil své paní otrokyni. Milenec její

Omár vykoupil si ji od Zápoly tím, že z hradní skály dobyl mu vody. 50 sáhů hlubší studna Omárova budí dosud úžas cestovatelů. — *Javorina* — hora na hranici moravsko-slovenské.

Pováží. Str. 130. Na Královë Holi, hoře ve stol. Zvoleňské, dlíval rád král Matěj o svých lovech a potulkách za krásnými pastýřkami. Také „dobří chlapci", jmenovitě Jánošík, učinili Královu Holi pověstnou. „— Víly, Margitu k nim nevěstu —" I u nás známa je zpěvanka: „Tam okolo Strečna — cesta nebezpečna: vo Váhu sa skryly — v bielych plachtách Víly." Margitu svrhla žárlivá macecha blíž Strečna do Váhu; dosud jedno děsné pro plavce skalisko ve Váhu nazývá se Margitou. Zde běda pltníkům! — V básničce této činí se zmínky téměř o všech hradech povážských (Strečnu, Lietavě, Hryčově, Sulově, Bystř. Podhradí, Červ. Kameni, Trenčíně, Tematýně, Beckově a Čachticích), o jednotlivých horách (pohoří Fatře) i městech (Žilině, Bystřici Povážské, Illavě), jichž tuto dopodrobna popisovat ovšem netřeba.

„Čachtice jen podál tlumí vzdech:
dívčí krev jim hoří v cevách všech."

Pí. Čachtická, Bátoryčka, souzena r. 1611, koupala se na Čachticích v dívčí krví. Počet povražděných obětí udává se velmi nestejně. Kollár na př. udává jich docela 650! K Čachticům vrátím se ještě jinde.

Na Dunaji. Str. 133. Historie hradu Děvína je známa Horou (lesem) murmanskou míněna tu „Murmannshöhe" nad

Požuní, odkudž je úchvatně krásný výhled do rovin zadunajských.

Cigánovy housle. Str. 135. Známo, že slovenští zemani — renegati dosud zřídka odolají kouzlu slovenských trávnic (písní druhdy při žatí trávy děvčaty pěných).

Zkouška pastuškova. Str. 140. Sloka této básničky je národní.

Bílé sluníčko, tolik jako *milé* sluníčko. Slovenská píseň často tyto epithety zaměňuje si.

„Nuž, tu dačo — na rováš!" Na kořisť, vlkům urvanou, mají pastýři jakési právo. Do rováše (čtyřhranné hole), bača vřezává kolik ovcí přijal od kterého vlastníka, kolik mu jich vlci pojedli atd. Je tedy rováš — účetní knihou.

Zpěvanky o dvou šťastných srdcích. Str. 143. V některých těchto zpěvankách přidržel jsem se zcela slok prostonárodních. V nich vypsán život slovenský od kolébky do věku jinošského, do konce sobáše. Při práci této posloužil mi velice a hlavně spis Dobšinského „Proston. obyčaje, povery a hry slovenské". Vypsání života dalšího (v domácnosti, v rodině, na cestách) a konečně smrti a pohřbu nechal jsem si pro podruhé, zejména pro „Mrtvou zemi".

Str. 145. „Ovečkou-li ona, ty jsi vlčkem, Jano" — společná to hra dětská. V kole jest děvče — *ovčička*, venku z kola stojí hoch — *vlček*. Dobude-li se vlček do kola, vypustí ostatní spoluhrající ovečku rychle jinudy, po čemž ji vlček stíhá. Hra tato jest ostatně i u nás známa. Na Slovensku jmenují kolo — *košiarem* (košíkem). Ve přeno-

sných *košiarech* ovce nocují, jak známo, na horách o letních pastvách.

Str. 146. Hra na *Ľaliju*, *Heľušku* či na *Dunaj* též je u nás známa. Hra tato bývá nejprvnější a nejslavnější hrou jarní. Děvčátka spojí se v kolo — Dunaj a točí se okolo vyvolené Heľušky — králky, zpívajíce jí. O čem zpívají, to králka nápodobí na sobě.

Přeskakovať sošky čili šibenice, obyčejná to u nás hra. Dva „*razsochaté*“ pruty (sochy) vbodnou se do země a na jejich odřezy položí se vodorovně třetí prut.

Hajduchovať — křepčiti *od země*, *pozabučky*, těžký, obdivuhodný tanec pastýřský, jemuž se co do těchto dvou vlastností nevyrovná ani divoký ukrajinský *kozák*.

Do *dědinské chasy* vstupují děti slovenské v 12. roce po propuštění ze školy. Při tom dostávají už jiný, lepší oblek. Hoch jmenuje se pak *chasník*, děvče *chasnička*. Z nich záhy dorůstají *šuhaji*, *parobci*, *mládenci a děvčence*, *děvky*. Vstupujíce do řady těchto, povinni jsou odměniti se jim za přijetí. Chasnička do prvých přástek (priadky) přináší dívkám ovoce *na preslinky*. Oblek v tomto věku je nejkrásnější. (Jména obleku a p. viz ve slovníčku).

Str. 148. „— komůrku svou svěří“. Hochům je dovoleno (obyčejně v sobotu a v neděli) nocovati se svými milenkami. Zálety tímto mění se *ve vohlady*. Zvyk tento svědčí zároveň o krásné, čisté povaze lásky slovenské mládeže, a nemá nic podobného s jistým zvykem německým. Alespoň nemanželské dítě je na Slovensku bílou vranou. (Viz zpěv. Kollárovy, I., 443. a 444.)

Str. 149. Svolila-li rodina děvčete k sňatku, vracejí se vohladničky k rodině jinochově *připovídat*, zvěstujíce: „Přišli jsme k vám připovídat“.

Str. 150. Na poctivou krásu, je-li nevěsta chuda, sbírají se jí dary.

Sdávanky odbývají se již slavnostněji; při nich *oddávač* vymění snoubencům prsteny.

Obřadníci svatební jsou obyč. tito: svadební otec, starejší, družba, pýtač, oddávač, zváči; svadební matka nebo široká či rúšniča, družky.

Str 151. Poslední mládenecký tanec hoši křepčí před veselkou kolem ženicha v jeho domě. V domě nevěstině je touž chvíli také živo.

Str. 160. „Dědinou jak na kolese — mátoha se dvojí nese.“ Čtvrtý den svadby, kterýž je obyč. posledním dnem svadebním, nastávají pravé naše *ostatky*. Mladíci oblekají se za to a ono, nejveselejšího zvolí za *slaměného kněze*, vystrojí zvláštní kolo (vozové), na něž připevní dva strašáky (mátohy): z dola slaměnou bábu, z hora proti ní muže. Při pohybu vyskakují střídavě obě figury do výše. Se zvykem choditi pro vodu spojují obcházení *hejnám, hojnám, hojnal* atd., totiž obcházení domů, v nichž si *hojnalníci* potancují, a je-li děvče v domě, vyčastováni bývají. Pak následuje obyč. ještě *stínání kohouta* a jinó veselé hry. Svadbu zavírá konečně *starejší* při večeři tento den dělením *radostníku* (koláče rozličně naděného) a děkovací řečí. (Podrobné vylíčení sloven. svadby viz v Dobšinského „Obyč., pověrách a hrách“.)

Hore ho! Str. 162. Rythmus veršů těchto přispůsoben je písním, pěným k *odzemku* (tanci). Tanečníci často vyska-

kují do výšky a opět pohybují se takořka na podlaze, diváci pak skutečně pobízejí je do skoku voláním: hore ho!

Vavro Brezula. Str. 165. Památka tohoto nár. hrdiny udržela se podnes v pověstech slovenských. Brezula z Lubětové (baňského kr. města ve stol. Zvoleňské) byl postrachem Turkům, kteří zvláště z pevnosti Filekova podnikali vpády do baňských měst. Dům Brezulův navštívili jednou skutečně, a setkání s ním jakož i slova jeho, v básni této užitá, D. Lichard vypravuje. Na cestě z Baňské Bystřice vzhůru Pohroním stojí dodnes hostinec „Příboj“; v průsmyku tom byli Turci od Lupčanův a Lubětovanů pod vedením Brezulovým poraženi, a po té krvavé práci „vyhodili si“ (vyprázdnili) vítězové několik kulačů vína; odtud prý jméno hostince. (Čern. čít. I. str. 223—225).

Nár. přísloví, pořekadla atd., v této básni užitá a u nás méně srozumitelná, jsou: Za skleněným vrchem, za dřevěnou skalou, t. nikde. Ze srdce jí šípy rostou na odpůrce, t. hněvá se krutě. Dej bůh štěstí! je obyč. hrdý pozdrav zbojnický (junácký).

Branko. Str. 171. Dobrý chlapec tento zpomínán je — dle svědectví Sama Chalúpky, jenž opěvá chycení jeho zdařilou písní národní, dosud na lazech Dětvanských. Byl prý rodem z Novohradu, od Sečan a žil dávno před Jánošíkem. Turci, kteří loupili v krajině, oloupili i Branka o všecko, zajali mu ženu i děti. Branko šel pak do hor a po malém čase stal se postrachem Turků. Tři vatry po blízkých sobě vysočinách bývaly znamením družině Brankově do zbroje. Jak zplály, sběhlo se někdy na sta junákův do hor k Brankovi, a nastaly boje. Že Branko neodpouštěl

křivdy nikomu, popudil proti sobě posléze jednotlivá města i stolice. Jednou když se zjevil na blízku Zvoleně (sloven. Zvolena), rozkázali měšťané zvonit na poplach. Naposledy vlákali prý ho na území Březeňské a tam ho zahubili. Nad Březnem, na vrchu Makovem, ukázal prý Březňan jmenovanému básníkovi hrob pověstného „hôrnyho syna", na který prý musili hoditi trochu země nebo kámen, aby prý nikoho nestrašil. Známá zpěvanka: „Vo Zvoleně zvony zvonia" — zdá prý se býti složena na tohoto junáka. Tolik Samo Chalúpka. Krajinu tuto jsem navštívil r. 1879.

Str. 172. Slunce sedá (totiž zapadá) — tak Slováci mluví.

Str. 173. „— s ramen padá — vivat! —" verš tento přispůsoben skutečné mluvě zemanské (Viz „Reštavrácii")

Str. 174. O Kriváňském pokladě bájí se mnoho; zde zároveň zpomenouti třeba, že na Kriváni dolovalo se na zlato! — *Bystřické zvony* — slovenské zpěvanky opěvají. — Oba Hrony — Hron se někde nazývá černým, jinde bílým.

Str. 176. Divoce romantická výšina Čertovica jest nedaleko Královy Holy a Ďumbíru.

Str. 173. „Krvavá polévka zaleje vás — v tanci", pořekadlo: Tancem nazývali jmenovitě kozáci boj. Jiná slovenská přísloví, pořekadla, kletby, atp. v této básni užitá, jsou: Hrmeň bohů do nich. — Hotovit se do boha. — Suky syn. — Pusto jako v dlani. — Ptačího mléka jenom nemá t. nescházi mu nic (známo i v Polsce a na Ukrajině). — Bodaj že si zhorel (shořel). — Sedm bohů, ještěr, v tebe! — Palíček — lastoček (epithet). — Smrt se plazí (horou). — Nedám tebe za tři světy!

Str. 190. Konec této básně, jímž vylíčen pohřeb Brankův, upomíná dojista na dumy kozácké. Ukrajina je vůbec se Slovenskem spřízněna řečí, písněmi, zvyky atd. Rusíni žijou ostatně i na Slovensku v Šaryšské stolici. —

Některé drobné tiskové chyby račiž si čtenář sám laskavě opraviti (čárný m. čarný, sluníčko m. sluničko, bíť m. biť a j. několik).

Slovensko-český slovníček.

Aman — milosť, tur.
Apko (a) — otec.
Bača — správce salaše.
Baťko — otec.
Bedelije — turecký kůň.
Belčov — kolébka.
Bělozor — bílý sokol.
Beruška, bírka — druh bílých ovcí.
Bodroš, Belko, Tisa, Zahraj, Lapaj, Dunčo — nejčastější jména pastýřských psů.
Bolestníky, pampušky — oplatky, placky na tenko rozválené, ostružkou porývané a na másle vypečené.
Bralo — útes skaliska na vys. hoře.
Burý — šerý.
Cedidlo — pastýřská brašna.
Cifrování, cifrovať — slovenské vyšívání, po slovensku vyšívati.
Čižmy — boty, jež nosí Slovenky i tam, kde muži nosí toliko krpce.
Čučorědky — černé jahody, borůvky (čičorečky).
Dačo — něco.
Dolomaň — uherský kabátec.
Drumbla — drnkačka (Brummeisen); dívky slovenské kladou i dvě drumbly k zubům, do nichž drnkajíce na ně, vdechují nár. melodie.
Ďuňdíček — epithet lásky; Janíček — ďuňdíček tedy asi: Janíček — miláček. (Srovnej „Hoja Ďuňďa, hoja" —).
Figlár — čtverák, poštíváček.
Frajer, frajerka — milenec, milenka.
Fujara — dlouhá (asi 2 m.) píšťala pastýřská, vydávající dumný, teskný zvuk. Fujarou jmenují místy též každou menší píšťalu pastýřskou.
Gajdoš, gajdy — dudák, dudy.
Gombička — knoflíček.
Hej — též: ano.
Herský — snad povstalo z hezký; šuhajko herský — čacký.
Hlaný — stepilý, štíhlý.
Hoľa, hole — hora na temeni holá, Alpe.
Hora — horský les.
Hore, hor sa! — vzhůru! Hore ho! — vzhůru ho!
Horký — marný, trpký, hořký.
Hrbočka, hrba — hromádka.
Hriato — ohřátá lihovina s medem.
Hrmavice — bouřka.
Hučky, huky — trubky na dudách.
Hútať — přemýšleti.
Hynta — kolébka na provazech nad matčinou postelí k stropu zavěšená.
Chlapec — junák. Dobrý chlapec, chlapec z hory — zbojník, jenž uniknuv panské nevoli, robotný lid mstil na pánech atd.
Chmáry — chmúry.
Chotár — okrsek.
Chujavica, fujavica — metelice.
Chýr — zvěst, slech.
Chytrý — rychlý.
Jajkať — naříkati.
Jarček, járek — potůček.
Jašo — přeneseně divoch, divý člověk (najašený).
Kabanica — kabátec, huňka černě vyšívaná, která se nosí závěsno přes ramena.
Kapselka — kožená torbička.
Kapusta — zelí.
Kasanica — sukně, vyšívaná červeným harasem. obyč.

Kepeň — plášť.
Klinec, klinčok, klinek — hřebík i karafiát.
Koč — kočár.
Koch — komín.
Koleso — kolo. Kolesa lámať — přehazovati se na rukou o zem opřených.
Koliba — pastýřská bouda.
Koliska — kolébka.
Kolo — hra nár. při spěvu.
Kovačina hrom. — od kovač, kovář, jako Slovačina od Slovač, junačina od junač atd.
Kozubek — krb.
Krdělec — stádo, hejno.
Krížma — křestní peřinka.
Krpce — řemínkové opánky.
Krušinka — křovisko.
Křivulka — křivá šavle.
Kulač — dřevěná nádoba.
Lala — hlehle.
Lazy — pastvy, luka, pole atd. uprostřed lesů, svah hory.
Ledačina — na nic. (Šuhaj ledačina.)
Letnica — květovaná sukně.
Libka — milka.
Ligotavý — blýskavý.
Limba — pinus pinea, strom sosnovitý, rostoucí na Tatrách a ve Vlaších.
Liškať sa — lísati, lichotiti se.
Lúčky — zde paprsky.
Mátoha — strašidlo (bajeslov.).
Medovník — medový perník, „marcipán", obyč. červeně malovaný.
Mladucha, mladá — nevěsta. Mladý — ženich.
Mrváň — pletenec z mouky, svad. dar pro faráře.
Nadostač — u dostatek.
Nadudraný (od — dudrať — zlostně bručeti), zpyšnělý, „nafouklý".
Napokon — na konec; pokon — konec práce.
Něboračka — ubožačka.
Nota — píseň; na Slovensku má každý svoji „notu".
Oblok — okno.
Obnocka — noční pasení stáda.
Opáčky — v Nitransku několikavečerní křestní hody.
Opasok, opašek — široký kožený pás o několika přastkách, ozdobený knoflíčky a cetkami.
Ozrut — velikán.
Páčiť sa — líbiti se.
Parom, Perun — bůh, přeneseně i hrom.
Parta — ozdoba dívčí hlavy, čelenka, s níž visí dlouhé stuhy.
Paša — pastva.
Pěrko, pěrce — kytka, jíž děvčata klobouky svým hochům podpeřují.
Pitvor — předsíň.
Pleso — jezero.
Plitký — zde ostrý.
Plť — vor, pltník — plavci na vorech.
Podsekaň — busdovan, palcát.
Pohoniči — voskové; při svadbě bývá prvním pohoničem někdo ze příbuzenstva mladých.
Polom — pokácený les, obyč. pokraj lesa.
Pomaly — pomalu.
Pozabučky, odzemek, od zeme — tanec pastýřský; tančiť pozabučky — hajduchovať.
Prěpačky — přesvědy, úmluvy svadební.
Prětos — krytá sápreseň, záhrobeň, přítes.
Priadulienka — přadlenka.
Přípecek — zděná pec (pekárna), jako u nás.
Rapavý — důlkovatý, rozrytý.
Reský, resko — prudký, hbitý, hbitě.
Roháč, chodí jako roháč — hrdě, sebevědomě.
Rováš — „účetní" hůl.
Rúbok — zástěra.
Ručník — šátek.
Rumák — tur. koník.
Salhan — porážka celých stád ovcí na lůj, odtud přeneseně řež vůbec. Zdá se býti tatar. původu.

Samopalka — pistole, ručnice. Za starodávna ručnice, která se nepodpalovala doutnákem, ale podle nynějšího spůsobu.
Samopaš — nevázanosť, svévolnosť; někdy tolik jako kozácká pohulanka
Samorodné víno — pravé Tokajské.
Severík — vítr severní.
Shovárať sa — rozprávěti, shovořovati se.
Sihlina — mladý jedlový les.
Slačík — smyčec.
Smotka — doutník.
Sobáš — sňatek.
Spevokol — zpěvné kolo, nár. hra. Tak Slováci jmenují též své zpěv. spolky.
Srukovať sa — zasnoubiti se.
Strapák — šereda.
Stryga — naše čarodějnice; jezdí na pometle, nebo na člověku v koně proměněném atd. Umí se proměňovati, a tělo její po smrti nesprácnivíví, svlkodlačí.
Stuhle — stuhy.
Suka — čuba, pes.
Sytno — peklo.
Šarkan — drak letní, neboť draka připomínají pověsti (dle Dobšinského) toliko v zimě. Proletí-li šarkan krajinou, spůsobí bouřky. I ve Váhu skryt prý je šarkan; vypluje-li na povrch a chvostem zasmýká, voda z Vahu přetéká.
Šarvanec — junák a zároveň švihák.
Šepleta — přibližně všetečka neb mazlík; srovnej také: „ty moja šepleta!“ — tedy vlastnosť milá.
Širák — široký klobouk jako někdy v češtině, v níž klobouk znamenal pokrývku hlavy vysokou.
Špata — špatný člověk.
Šumný, šumně — švarný, švarně (něm. „fesch“).
Šuškať — šeptati.
Trímať — držeti.
Tuná — tu, tady.
Turně — zde věže horské, jinak věže vůbec.
Ťažoba — nevole, tíž; v nár. písních slovenských se často vyskytuje „ťažká ťažobečka“.
Ukradomky — kradmo.
Valach — prvý pastýř ovcí po bačovi.
Valaška — pastýřská hůl se sekyrkou
Vankúš — poduška.
Vatra — pastýřský oheň; vatřiť, zavatřiť — zapáliti.
Vátral — kyj, jímž se vatra, oheň, prohrabuje.
Vďačně — rádo, radostně.
Veď — vždyť.
Večěrky, chodiť na večěrky — z jara i v podjeseni v neděli večer schůzky mládeže, zábavy.
Venčiarové — svadeb. hosté, jimž nevěsta před odchodem do kostela dává pěrka a věnce.
Ver, veru — věru.
Vohladnice — ženy, vyslané rodinou šuhajovou požádati o vyvolené jím děvče.
Volakedy — někdy.
Voňačka — kytka.
Vrecko — kapsa, sak.
Zabožiť sa — bohem se zaříkati.
Začítať, začítaný — zaříkať, začarovaný.
Zápač — před sluncem chráněná stráň.
Zdrávkať — připíjeti.
Znachor — v bajesloví sloven. zázračné dítě, které mluví moudře.
Zpak — zpět.
Žmeň — hrsť.

OBSAH.

Strana

I.

Strana

II.

DATE DUE			

